



TERVEYDEN JA
HYVINVOINNIN LAITOS

Katriina Bildjuschkin
(toim.)

Eropalveluilla kohti sovinnollisuutta

TYÖPAPERI

TYÖPAPERI 40/2018

Katriina Bildjuschkin (toim.)

Eropalveluilla kohti sovinnollisuutta



TERVEYDEN JA
HYVINVOINNIN LAITOS

© Kirjoittajat ja Terveiden ja hyvinvoinnin laitos

Taitto: Matleena Huittinen

ISBN 978-952-343-257-4 (verkkojulkaisu)
ISSN 2323-363X (verkkojulkaisu)
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-257-4>

Helsinki, 2018

Sisällys

Johdanto	5
Perhekeskus	6
LAPE-muutosohjelmassa on määritelty maakunnallisen perhekeskuksen tehtävät.....	7
Tavoitteet eroauttamisen kehittämiseksi.....	7
Eroauttamisen tavoitteet hankesuunnitelmassa.....	7
Eroauttamiseen velvoittava ja sitä tukeva lainsäädäntö	8
Eroauttamisen haasteet.....	9
Väkivallan huomioiminen eron yhteydessä	9
Osaamis- ja tukikeskus (OT-keskus): vaativat eropalvelut.....	10
Erokehittäminen LAPE-muutosohjelmassa	11
Työpajat.....	11
LAPE-muutosohjelman eropalvelujen kehittämistyö maakunnissa – teemat ja sisällöt.....	13
Eron ensiapupisteen kehittämistyö	13
Vanhemmuussuunnitelman kehittämistyö.....	14
Sähköiset palvelut.....	15
Apueroon.fi.....	15
Muu kehittäminen.....	15
Esimerkkejä maakuntien kehittämiskokonaisuuksista	17
Etelä-Pohjanmaa	17
Kanta-Häme	18
Keski-Suomi	19
Kymenlaakso	20
Lappi	21
Satakunta.....	22
Varsinais-Suomi.....	23
Pääkaupunkiseutu ja Uusimaa	25
Pirkanmaa	27
Kainuu.....	30
Esimerkkejä järjestöjen kehittämistoiminnasta LAPE-muutosohjelmassa	32
Pohdinta.....	33

Johdanto

Arviolta 30 000–40 000 lasta elää vuosittain tilanteessa, jossa lapsen vanhemmat eroavat. Suurin osa eroista tapahtuu siten, että vanhemmat sopivat keskenään lapsen huollosta eron jälkeen. Osassa eroista vanhemmat eivät kuitenkaan pääse sopimukseen lapsen asioista, vaan tilanne riitautuu ja riita päättyy käräjäoikeuteen (noin 1800–2000 eroa vuosittain). Puolet näistä tapauksista on toistuvia riitoja, joista osa muodostuu pitkäaikaisiksi konflikteiksi. Pitkittyneissä riidoissa on mukana useita toimijoita ja ne kuormittavat lasten ja vanhempien lisäksi sosiaalitointa ja useita auttajatahoja.

Eroauttamisen palvelujen tulee olla kaikkien saatavilla kynnyksettömästi ja viiveettä. Lapsen edun kannalta on välttämätöntä, että hän saa elää rauhassa ja suojeltuna aikuisten riidoilta sekä tukea perheen muutokseen. Kyse on lapsen oikeudesta vanhempiinsa. Vanhemmat tarvitsevat sekä kriisiapua että pitkäaikais-tukea, jotta yhteistyövanhemmuus voi lapsen edun mukaisesti toteutua eron jälkeen. Tavoite eroauttamiselle on vanhempien sovinnollinen yhteistyö lapsen edun toteutumiseksi erotilanteessa ja sen jälkeen. Jokaisessa maakunnassa on oltava malli, jossa eri palvelumuodot erottuvat toisistaan sisällöltään ja tavoitteiltaan ja löytyvät helposti. Tärkeää on myös, että lapsen suhteet vanhempien lisäksi isovanhempiin ja muihin hänelle tärkeisiin läheisiin jatkuvat.

Erokriisin riitautumisen ennalta ehkäisyksi tulee tarjota eroauttamisen palveluja helposti ja jo silloin, kun eropäätöstä vielä mietitään, eikä ole lopullisesti tehty. Vanhemmuuden tuki on keskeinen osa sekä parisuhteen että eroauttamisen tukea. Eroauttamisen keskeisin tavoite on lasten tärkeiden ihmissuhteiden ja turvallisen kasvuympäristön säilyminen vanhempien erosta huolimatta.

Eroauttamisen ohjaavat periaatteet ovat lapsen oikeudet ja lapsen etu, voimavarojen vahvistaminen, lapsi- ja perhelähtöisyys ja perheiden monimuotoisuus.

Eroauttamisessa on huomioitava lähisuhdeväkivallan ehkäisy erotilanteessa, perheiden moninaisuus, palvelujen rakentuminen perhekeskustoimintaympäristöön sekä eroauttamispalvelujen ja niihin ohjaamisen varmistaminen äitiys-, lasten- ja ehkäisyneuvolan toiminnoissa, kasvatus- ja perheneuvonnassa sekä varhaiskasvatuksessa ja koulussa.

Eroapua pitää saada myös verkon välityksellä. Maakunnassa tulee eroaville olla tarjolla kriisiapua ja neuvontaa sekä palveluohjausta erotilanteessa. Pitkittyneisiin ja vaikeisiin huolto- ja tapaamisriitoihin eli ns. high conflict -tilanteisiin tulee kehittää oma mallinsa. Pitkittyneiden riitojen osaaminen kehitetään SOTE:ssa osaamis- ja tukikeskuksiin (OT).

Hallituksen Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmassa (LAPE) eroauttaminen on kuvattu yhdeksi maakunnallisen perhekeskustoimintamallin tehtävistä.

<https://verkkojulkaisut.valtioneuvosto.fi/stm/zine/15/cover>

Perhekeskus

Perhekeskustoimintaa on Suomessa kehitetty jo 2005 alkaen PERHE- ja KASTE-hankkeiden aikana. Tavoite on, että koko maahan saadaan kattava perhekeskusten verkosto. Perhekeskustyön keskeisimpiä tavoitteita on siirtää perheiden palvelujen painopiste korjaavista palveluista ehkäiseviin palveluihin. Perhekeskusten kehittämisessä on LAPE-hankekauden aikana resursoitu lisävaroja, mutta tarkoitus on, että kehittäminen jatkuu muutosohjelmakauden päätyttyä 2018 joulukuussa.

Perhekeskus on palvelujen kokonaisuus, joka pitää sisällään kaiken lapsille ja perheille suunnatun hyvinvointia edistävän palvelun. Perhekeskus voi toimia joko yhdessä kiinteistössä tai olla palveluverkosto tai molempia.

Perhekeskuksen tavoite on tukea perheitä varhaisessa vaiheessa, terveystalvelujen ja kasvua ja kehitystä tukevien palvelujen ja tuen avulla. Perheet saavat kaikki palvelut samasta paikasta, jossa yhteistyötä tekee sosiaali-, terveys- ja sivistystoimi sekä kolmannen sektorin että seurakuntien toimijat. Perhekeskuksen toiminta on koordinoitua ja sitä seurataan ja kehitetään.

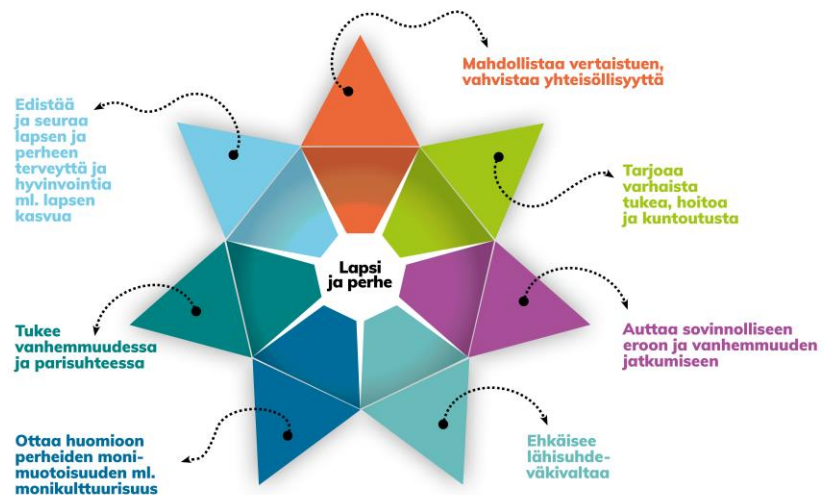
Maakunnallisen perhekeskustoiminnan kehittämiselle on luotu kansalliset linjaukset, joiden mukaan kehittäminen jatkuu hankekauden päätyttyä.

Linjauksista keskeisimmät ovat:

- Selkiytetään perhekeskuksen tehtävät hyvinvoinnin edistämiseksi ja otetaan käyttöön niitä varten kehitetyt toimintamallit ja menetelmät
- Verkostoidaan palvelut ja toimijat
- Asemoidaan perhekeskuksen toiminta ja varmistetaan, että se on lähipalvelua
- Sovitaan yhteistyörakenteista ja yhteisistä käytännöistä
- Uudistetaan toimintakulttuuria
- Otetaan perheet mukaan toiminnan suunnitteluun, arviointiin ja kehittämiseen
- Seurataan toimintaa yhdessä sovittujen periaatteiden mukaisesti

LAPE-muutosohjelmassa on määritelty maakunnallisen perhekeskuksen tehtävät

Mitä perhekeskus tekee?



Tavoitteet eroauttamisen kehittämiseksi

Hallituksen Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmassa eli LAPE-kärkihankkeessa tavoitteena ovat nykyistä lapsi- ja perhelähtöisemmät, vaikuttavammat, kustannustehokkaammat ja paremmin yhteen sovitut palvelut sekä toimintakulttuurin uudistaminen. Eroauttamisella pyritään kohti lapsen edun ja oikeuksien toteutumista, yhteistyövanhemmuutta, inhimillisen kärsimyksen ja huolen vähenemistä sekä myös taloudellisia säästöjä. Dialoginen tapa tukea perheitä ja tehdä monialaisesti yhteistyötä sekä pikainen haasteisiin tarttuminen perhekeskuksissa auttaa perheitä kohti sovinnoista yhteistyövanhemmuutta.

Koulutus- ja tutkimustoiminta sekä vaikuttavuuden jatkuva arviointi on olennainen osa eroauttamisen kehittämistä. Tietoisuus eroamiseen liittyvistä erilaisista tekijöistä lisää avun tarjoamista, madaltaa avunhakemisen kynnystä ja vähentää asiakkaiden avun hakemisen hankaluutta.

Eroauttaminen on osa maakunnallista perhekeskustoimintaa. Perheet saavat kynnyksettömästi ja lähellä peruspalvelunsa, joista eroauttaminen ja parisuhteen kriisien tuki on olennainen osa. Eroauttamisen palvelujen tarkastelua ja kehittämistä tehdään maakunnittain ja palveluita sekä niistä tiedottamista selkiytetään.

Eroauttamisen tavoitteet hankesuunnitelmassa

- Projektin tavoitteena on erotilanteen palveluiden kokonaisuuden selkiyttäminen ja palveluiden saatavuuden ja tunnettavuuden parantaminen.
- Tavoitteena on eron jälkeinen yhteistyövanhemmuus lapsen edun toteutumiseksi erotilanteessa ja sen jälkeen. Tätä silmällä pitäen luodaan eroperheille rakenteeltaan selkeä palvelujärjestelmä, jossa eri palvelumuodot erottuvat toisistaan sisällöltään ja tavoitteiltaan.
- Erityisesti verkossa tarjottavia eropalveluita tehostetaan.

- Kohtaamiseen perustuvat palvelut ovat helpommin saavutettavissa ja palveluohjaus sekä yhteistyö ammattilaisten välillä toimii niin, että lapsi- ja perhepalvelujen muutosohjelman läpileikkaavat periaatteet toteutuvat.
- Erityisesti kiinnitetään huomiota monimuotoisten perheiden sekä maahanmuuttajaperheiden osallisuuteen.
- Luodaan helposti saavutettava eron ensiapupiste, jossa erovanhemmillä on mahdollisuus saada nopeasti sekä juridista neuvontaa, että – sekä lapsille että vanhemmille – samanaikaisesti myös nopeaa tukea erotilanteessa sekä tarvittaessa ohjaus tarpeen mukaisten ero-/psykososiaalisentuen palveluiden piiriin.
- Tavoitteena on, että alueilla sekä asukkaat että kaikkien eropalveluiden toimijat tietävät, mitä palveluja on käytettävissä, mitä ne ovat sisällöltään (selkeät palvelukuvaukset), kenelle ne on tarkoitettu, mihin vaiheeseen vanhempien välisen suhteen vahvistamista, ongelmien selvittämistä ja eroprosessia ne soveltuvat ja miten niihin hakeudutaan jne.
- Projektisuunnitelmassa keskitytään tilanteisiin, jossa molemmat tai toinen vanhempi on jo päättänyt erota. Näin ollen ennen eroa tarjottavat palvelut on jätetty suunnitelman ulkopuolelle. Tätä kokonaisuutta on tärkeää kehittää yhteistyössä parisuhteen ja vanhemmuuden tuki -hankkeen kanssa. Ulkopuolelle on rajattu myös lapsettomat pariskunnat, joiden parisuhteen tuki ja erotilanteen palvelut tulee turvata osana perhekeskustoimintaa.
- Vaikeisiin huoltajuuksiin kohdennettu palvelukokonaisuus on tarkoitettu suunnitella osana vaativien palveluiden kokonaisuutta.

Eroauttamiseen velvoittava ja sitä tukeva lainsäädäntö

Erotilanteen palveluista säädetään sosiaalihuoltolaissa (1301/2014). Kunnan vastuulla ovat lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen vahvistaminen, ratkaisemiseen liittyvät tehtävät, perheasioiden sovittelu, sosiaalityö, sosiaaliohjaus, kasvatus- ja perheneuvonta, perhetyö ja kotipalvelu sekä lapsen ja vanhemman välisten tapaamisten valvonta.

Kunnat voivat tuottaa palvelut itse tai ostaa ne yksityisiltä palveluntuottajilta, järjestöiltä tai yrityksiltä. Suurimmissa kunnissa palvelut on keskitetty perheoikeudellisiin yksiköihin, pienemmissä kunnissa palvelut voivat olla hyvinkin hajallaan, mikä saattaa hankaloittaa palvelujen löytämistä.

Avoliittolain (234/1929) mukaan perheessä esiintyvät ristiriidat ja oikeudelliset asiat on pyrittävä selvittämään asianosaisten välisissä neuvotteluissa ja sopimuksella. Perheasiainsovittelijat antavat pyynnöstä apua ja tukea, kun perheessä on ristiriitoja. Perheasioiden sovitteluun hakeudutaan tavallisimmin silloin, kun vanhemmat harkitsevat eroa tai ovat jo eronneet. Sovittelu on vapaaehtoista.

Sosiaalihuoltolain mukaista kasvatus- ja perheneuvontaa järjestetään tavallisimmin kunnan omana toimintana. Kestoltaan tuki voi olla lyhytaikaista tai pitkäjänteistä, perheen tarpeen mukaan.

Kuntien perheasioiden yksiköissä tehdään huoltoriitatilanteessa tuomioistuinten pyynnöstä olosuhdeselvityksiä. Valtion oikeusaputoimistot antavat tietoa avioeroon liittyvissä oikeudellisissa kysymyksissä. Kunnat ovat velvollisia järjestämään tuen lapsen ja vanhemman välisille tapaamisille tai valvottuihin tapaamisiin ja luovutustilanteisiin. Asiantuntija-avusteinen tuomioistuinsovittelu on tarkoituksemukaista silloin, kun muu eropalveluissa tarjottu apu osoittautuu riittämättömäksi.

Järjestöt ja seurakunnat tuottavat paljon palveluja eroauttamisessa. Kirkon perheasianeuvottelukeskukset toimivat eri puolella maata ja tarjoavat keskusteluapua perheille. Järjestöt tarjoavat laajasti erilaisia sekä vastaanotto-, sähköisiä että kurssimuotoisia palveluja.

Eroauttamisen haasteet

Palvelujen hajanaisuus, pitkät jonot avun piiriin, epätietoisuus tarjonnasta, eroauttamisosaamisen puutteet, riittämätön sovittelu ja pitkittyvät riidat ovat eroauttamisen haasteita, joihin haetaan ratkaisua eropalvelujen kehittämisessä. Maakunnallinen perhekeskustoimintamalli kokoaa kaikki perheen palvelut yhteen ja parantaa palvelujen tunnettavuutta. Eroavien parien kannalta haasteellista on avun löytyminen. Palveluja on monenlaisia, eikä maassamme ole esimerkiksi joka kunnasta löytyvää eron ensiapupistettä. Eroon liittyvät hankalat tunteet; häpeä, pettymys, pelko, viha ja epävarmuus tulevasta vaikeuttavat tilannetta ja palveluiden piiriin hakeutumista.

Lasten tulevaisuudesta päättäminen on aina eron suurimpia kysymyksiä. Lasten asuminen ja huolto pitää päättää samassa tilanteessa, jossa puolisoista erotaan. Eroapuun hakeudutaan silloin, kun elämässä on tapahtumassa tai tapahtunut valtava muutos. Puolisossa, josta erotaan, pitäisi kyetä näkemään vanhemmuus. Aikuisten pari- tai monisuhteen päättymisen ei tarkoita vanhemmuuden päättymistä. Eroauttamisen keskiössä on lapsi ja hänen sekä vanhempien suhteen jatkuminen lapsen kannalta riittävän hyvänä.

Perheet ovat moninaisia, eivätkä erotilanteetkaan ole toistensa kaltaisia. Eroauttamisessa pitää koordinaation lisäksi kehittää myös osaamista eri perhemuotojen, kulttuuristen kysymysten sekä tiedottamisen suhteen. Eroauttamisessa on huolehdittava, että ohjeita on saatava usealla kielellä ja että monikulttuuriset ja maahanmuuttajataustaiset ihmiset saavat tietoa lainsäädännöstä ja tukitoimista erotilanteissa ja lasten huoltoa koskevista asioista. Eroauttaminen on osa vanhemmuuden tukea.

Lapsen vammaisuus voi olla riski eroamiselle. Lapsen hoitamiseen ja palvelujen hakemiseen liittyvä stressi kuormittaa myös parisuhdetta. Perhekeskuksessa tuleekin lapsen tarpeiden lisäksi kiinnittää huomiota vammaisen lapsen vanhempien parisuhteen ja perheen muiden lasten tukemiseen.

Eropalveluiden tulee olla saavutettavia ja esteettömiä kaikille perheille. Tarvittaessa tietoa ja palvelua tarjotaan äidinkielelle käännettynä tai tulkin välityksellä kulttuurisensitiivisellä ja asiakkaalle ymmärrettävällä tavalla. Erytislaster vanhempien tilanteeseen tulee kiinnittää erityistä huomioita palveluiden saatavuuden osalta lapsen ja nuoren molempiin mahdollisiin koteihin ja esimerkiksi vuoroasumisen mahdollistamiseen.

Erytistarpeisten ja maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten osallisuus on mahdollistettava heille sopivalla tavalla. Erytistarpeiset ja maahanmuuttajataustaiset lapset voivat olla haavoittumamassa asemassa jo senkin vuoksi, että perhe ei esimerkiksi riittämättömän kielitaidon vuoksi osaa hakea palveluja. Erytistarpeinen vanhempi saattaa myös tarvita kotiin tuotavia palveluita, kun puolison tai suvun tarjoamaa apu ei ole saatavilla.

Väkivallan huomioiminen eron yhteydessä

Martta October

Kaikkiin riitaisiin eroihin ei välttämättä liity väkivaltaa, mutta tutkimusten mukaan eroamiseen liittyy tilastollisesti selvästi kohonnut väkivallan riski. Esimerkiksi naisen riski joutua surmatuksi puolisonsa toimesta on eron yhteydessä kymmenkertainen verrattuna parisuhteen aikana tapahtuviin tappoihin (Lehti 2011). Myös vainoamisrikoksissa uhkailu ja fyysinen väkivalta ovat eron yhteydessä yleisempiä kuin muulloin (Marttunen ym. 2012).

Väkivalta parisuhteessa voi olla syynä eroon, mutta väkivalta ei aina pääty erilleen muuttoon. Viranomaisten tulisi tiedostaa eroavia pareja kohdatessaan väkivallan kohonnut riski ja huomioida sen mahdollinen jatkumo eroavien elämässä ja aivan erityisesti, jos perheessä on ollut lapsia, myös lasten huoltoa ja tapaamisoikeutta käsiteltäessä.

Voimassa oleva lasten huoltoa ja tapaamisoikeutta koskeva lainsäädäntö on vuodelta 1984. Sitä ollaan paraikaa uudistamassa, mutta vanhakin laki rakentuu lapsen edun periaatteelle. Lapsen edun käsitteen tulisi

olla ensisijainen päätöksentekoa ohjaava periaate kaikessa viranomaistyössä, joka koskee lapsen oikeuksia. Vaatimus koskee sekä sosiaalitoimea että prosessoitaessa mahdollisia riittäviä tapauksia, myös tuomioistuimia. Käytännössä tämä edellyttää vanhempien erotilanteissa viranomaisilta mahdollisen väkivallan systemaattista seulontaa, arviointia ja sen selvittämistä, mikä vaikutus mahdollisella väkivallalla tai sen uhalla on lapsen turvallisuustilanteeseen ja hyvinvointiin ja sitä kautta lapsen edun toteutumiseen.

Viranomaisten on viime kädessä tehtävä vaikeaa tapauskohtaista harkintaa sen osalta, milloin lapsen oikeutta turvallisuuteen on painotettava enemmän kuin lapsen oikeutta ylläpitää suhdetta molempiin vanhempiinsa. Sovinnollisuuden ihanteen kannalta haasteellista on, että perusteltu pelko väkivallasta voi edellyttää suojelemaan itseään tai lasta väkivaltaiselta osapuolelta, eikä sovintoratkaisun tekemisen edellytyksenä oleva osapuolten yhdenvertainen asema ja tasapuolinen neuvottelutilanne välttämättä ole mahdollinen.

Perinteisesti väkivallan huomioiminen suomalaisissa eroon ja huoltajuusratkaisuihin liittyvissä viranomaisprosesseissa ei ole ollut kovin systemaattista tai perusteellista (Hautanen 2010). Väkivallan kartoittamiseen ja siihen puuttumiseen sosiaaliviranomaisten työssä on olemassa työvälineitä (mm. Karhuvaara ym. 2013), joiden käyttöön tulisi kouluttaa jokainen lastenvalvojan työtä tai lasten olosuhdeselvityksiä tekevä ammattilainen. Eron yhteydessä väkivallan kokemuksista tulisi aina kysyä eron osapuolilta ja arvioida, miten mahdollinen väkivalta vaikuttaa sovittaessa mahdollisten lasten asioista. Jokaisen lasta koskevan sopimuksen ja muun päätöksen vahvistamisen edellytyksenä on, että se on lapsen edun mukainen.

Lasten, nuorten ja aikuisten kokemuksia väkivallasta, Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen kysely- ja väestötutkimusten tuloksia, Työpaperi 28/2018

http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137106/URN_ISBN_978-952-343-160-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Osaamis- ja tukikeskus (OT-keskus): vaativat eropalvelut

Suvi Savola & Pälvi Kaukonen

OT-keskus on kehitteillä oleva verkostomainen monialainen osaamis- ja tukikeskus erityistason vaativia palveluja tarvitseville lapsille, nuorille ja heidän perheilleen. Suunnitelmana on, että Suomessa toimii viisi OT-keskusta. OT-keskukset tulevat toimimaan sote-yhteistyöalueilla tehden monialaista yhteistyötä yli maakuntarajojen.

OT-keskus tuottaa vaativaa erityisosaamista ja erikoistumista monialaisesti yhdistäviä palveluja, jotka vastaavat lasten, nuorten ja perheiden vaativimpiin palvelutarpeisiin. OT-keskuksen tuottamat palvelut kohdentuvat pieneen ryhmään asiakkaita (arviolta 1 % lapsi- ja nuorisoikäisestä väestöstä) ja suuntautuvat koko yhteistyöalueelle liikkuvien palveluiden, konsultaatiotoiminnan ja digipalveluiden avulla. OT-keskus tarjoaa konsultaatio- ja koordinaatioapua perus- ja erityistason työntekijöille niissä tilanteissa, joissa lapsi, nuori tai perhe tarvitsee erityistä-, vaativaa- ja monialaista tukea.

Osaamis- ja tukikeskuksen erityisosaamista haetaan tilanteeseen, jossa perus- ja erityispalveluiden tarjoamat avun muodot eivät ole enää riittäviä ja tarvitaan haastaviin tilanteisiin erikoistuneita palveluita. Vaativissa erotilanteissa on tarpeen tunnistaa ja ymmärtää näihin tilanteisiin liittyviä monitahoisia psykologisia, psykiatrisia ja oikeudellisia näkökulmia. Tarvitaan myös erityistä harjaantumista lapsen näkökulman tavoittamiseen ja lapsen kuulemiseen vaikeissa konfliktitilanteissa. OT-keskus voi tarjota näissä tilanteissa asiantuntija-apua konsultaationa tai palveluna. Järjestöjen osaamista osana OT-keskuksen asiantuntijaverkostoa voidaan hyödyntää monissa tilanteissa.

OT-keskuksen roolina eropalveluiden osalta on tuoda asiantuntijanäkemyksiä erityisen vaativiin ja komplisoituneisiin erotilanteisiin ja toimia apuna näissä tilanteissa työskenteleville erityis- ja perustason ammattilaisille. Tällainen tilanne voi olla esimerkiksi patologinen, monimutkainen ja pitkittynyt ero- ja huoltajuuskiista, johon voi liittyä väkivaltaa, päihdeongelmia, seksuaalisen hyväksikäytön epäilyä tai syytöksiä ja vieraannuttamista. Näissä tilanteissa tarvitaan monialaisesti vaativaa erityisosaamista ja erikoistumista, jossa yhdistyvät muun muassa perheoikeudellinen osaaminen sekä lasten ja nuorten oikeuspsykiatria.

OT-keskusten asiantuntijaverkostosta löytyy erityisosaamista erilaisten perheiden elämäntilanteista ja haasteista. Näitä voivat olla mm. kahden kulttuurin, lapsettomien ja monilapsisten perheiden sekä monikulttuuristen maahanmuuttajaperheiden elämäntilanteet ja niiden riittävä tukeminen. Myös lapsen kuulemisen taitojen ja asiantuntijuuden vahvistaminen on yksi OT-keskusten osaamisalue.

OT-keskuksen perustehtäviin kuuluu myös tutkimus-, kehittämis- ja koulutustoiminta. Eropalveluiden osalta OT-keskuksessa voidaan jatkossa tehdä tutkimus- ja kehitystyötä mm. sateenkaari-perheiden, adoptioperheiden tai erityisen riitaisten perheiden eroista sekä erotilanteisiin toisinaan liittyvästä vieraannuttamisesta ja vainoamisesta. OT-keskuksen tehtävänä tutkimustoiminnan osalta on toimia myös uusien ilmiöiden tunnistajana ja niiden tutkimuksen edistäjänä. Eräs esimerkki uusista ilmiöistä voisi olla tutkimus lasten vuoroasumiskäytännöistä tilanteissa, joissa ero ajoittuu lapsen vauvaikään. Lisäksi OT-keskuksen tehtävänä on laatia kansainvälisiä katsauksia metodeista uusien toimintamallien oppimiseksi.

Erokehittäminen LAPE-muutosohjelmassa

Perhekeskuskehittämisellä pyritään kokoamaan lapsille ja perheille suunnatut hyvinvointia, terveyttä, kasvua sekä kehitystä edistävät ja varhaisen tuen sekä hoidon palvelut maakunnan alueella yhteensovitetuksi kokonaisuudeksi, maakunnalliseksi toiminnaksi. Vanhemmuuden ja parisuhteen tuki on mukana kaikessa perheiden kanssa tehtävässä työssä. Eroauttamisella kohti sovinnollista eroa tuetaan perheen aikuisia yhteistyövanhemmuuden jatkumisessa. Eroauttamisen nivominen osaksi perhekeskusta lähentää palvelua ja madaltaa kynnystä saada palvelua erokriisissä. Osa perheoikeudellisista palveluista on myös perhekeskustoimintaa.

Erokehittämisen aluksi maakunnat selvittivät alueillaan jo olemassa olevia eropalveluja ja tahoja, jotka auttavat ja tukevat perheitä erotilanteissa. Tavallisimmin apua erotilanteessa saadaan perheen peruspalvelujen lisäksi alueen kasvatus- ja perheneuvolasta. Palvelua on tarjolla vaihdellen joko kunnan omana tai kuntayhtymien palveluna.

Kolmannen sektorin toimijat ovat eroauttamisessa erittäin keskeisessä asemassa. Järjestötoimijan avun piiriin hakeutuminen voidaan kokea helpompana kuin asioiden ottaminen esille omissa peruspalveluissa.

Työpajat

Eroauttamista on maakunnissa kehitetty sekä alusta alkaen osana perhekeskuskehittämistä että erillisinä omina ryhminään. Eroauttamisen kehittämistä pohdittiin yhteisissä työkokouksissa Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen järjestämien LAPE-päivien yhteydessä ensin kolme kertaa omissa erillisissä pajoissa. Erillisten pajojen jälkeen erokehittäminen siirrettiin osaksi perhekeskuskehittämistä.

Ensimmäinen paja 30.5.2017

Eroauttamisen työpajaan osallistui eroauttajia sekä kuntien toimijoista että järjestöistä ja LAPE-muutosohjelman työntekijöistä ja kehittäjistä. Pohdinnoissa esille nousivat erityisesti lastenvalvojen toimenkuva ja lisäkoulutuksen tarve eroasioihin liittyen, sekä sovittelu, jossa on paljon alueellisia eroja. Huomiota saivat myös niiden lasten ja nuorten huomioiminen, jotka eivät ole tavanomaisten peruspalvelujen piirissä, esimerkiksi nuorten, jotka eivät ole peruskoulussa eivätkä opiskelemaisella asteella tai lapset, jotka käyttävät paljon erityis- ja vaativan tason palveluja.

Pajassa päätettiin myös erityistä kehittämistä vaativat kohteet ja tehtiin alustavaa suunnitelmaa maakuntien kehittämistyölle. Kaikki tekevät palvelukartoitusta alueellaan. Eroavan parin ja eroperheen palvelupolun suunnittelu ja kirjaaminen maakunnittain on välttämätöntä, jotta palvelut ovat löydettävissä ja toisaalta voidaan välttyä päällekkäisyydeltä palveluntarjonnassa. Eroauttamisen peruskoulutusta sekä maakuntata-

solla että valtakunnallisesti päätettiin pilotoida ja kuvata koulutusrunko ja sen sisällöt. Eroauttamisen avainhenkilö perhekeskuksessa on tarpeellinen, jotta kehittämis- ja seurantatyö voivat jatkaa.

Eroauttamisen suuri haaste on saada apua perheille akuuteissa kriiseissä, joissa kuukausien jonottaminen palvelujen piiriin on mahdotonta. Eron ensiapupisteen mallintaminen ja verkoston laajuuden hahmottele päätettiin ottaa kehittämiskohteeksi useammassa maakunnassa.

Sähköisten palvelujen kehittäminen yleisinformaatiotasolla ja mahdollisuus chat-palveluihin sekä laajasti verkossa asioiden hoitamiseen helpottaa perheiden arkea, jotta avun piiriin voi hakeutua aukioloajoista riippumatta.

Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisemaa vanhemmuussuunnitelmaa päätettiin kokeilla useammassa maakunnassa. Palautettaan kerättiin sosiaali- ja terveysministeriön avaaman palautekyselyn kautta. Niin sanottua High conflict – eron tunnistamis- ja auttamistyötä – tehdään yhteistyössä OT-keskuksen kehittämistyön kanssa. Sovittiin myös, että kaikessa kehittämisessä on erityisesti muistettava yhteensovittava johtaminen ja kulttuurin muutos, lapsilähtöisyys, monikulttuurisuus sekä perheiden moninaisuus.

Asiakkaiden siirtyessä palveluista toiseen on varmistettava, ettei välinputoamisia pääse tapahtumaan. Täytyy selvittää, miten asiakkaiden löytämistä muulta kuin varsinaisten peruspalvelujen kautta voidaan tehostaa. Yhteistyötä varhaiskasvatuksen ja koulun sekä erityis- ja vaativan tason palvelujen kanssa on kehitettävä sekä erilaisten ryhmien järjestämisen ja vertaistuen mahdollisuudet on selvitettävä.

Toinen paja 22.9.2017

Toisen pajan teeman oli väkivalta eroissa. Keskusteluun nousi väkivallan ylisukupolvisuus ja jatkuminen perheissä, esimerkiksi se, että väkivallan uhri käyttää herkemmin väkivaltaa omia lapsiaan kohtaan. Asian tunnistamiseen ja tilanteen muuttamiseen pitää kiinnittää erityistä huomiota. Uhrit voivat myös kieltää väkivallan olemassa olon ja salaavat sen, koska pelkäävät ”herjaussyytettä”. Väkivaltatapauksista vain pieni osa menee tuomioistuimeen, noin 4–5 %. Pohdintaa oli myös siitä, tunnistavatko lastenvalvojat väkivallan käytön perheessä ja otetaanko väkivallan käyttö huomioon sopimuksia tehtäessä ja vahvistettaessa.

Väkivalta-asioille ei ole LAPE-muutosohjelmassa omaa hankesuunnitelmaa. Sen vuoksi on erityisen välttämätöntä, että väkivallan tunnistaminen, sekä ehkäisy että korjaava työ, ovat olennainen osa kaikkea lasten, nuorten ja vanhempien kanssa tehtävää työtä.

Kolmas paja 23.11.2017

Kolmannella kerralla pohdittiin monikulttuurisuuden erityiskysymyksiä ja kuultiin alustus saamelaisesta kulttuurista. Saamelaiset ovat Suomen alueen ainoa alkuperäiskansa, jonka kulttuuriset erityispiirteet tunnetaan huonosti. Palvelujen, ohjeiden ja materiaalin saaminen saameksi on heikkoa tai jopa täysin puutteellista ja vaatii paljon parannusta.

LAPE-muutosohjelman hankesuunnitelmaan turvapaikanhakijoiden ja maahanmuuttoasioiden osalta on kirjattu, että yleistavoitteena on vahvistaa positiivista ja osallistavaa asenneilmapiiriä, yhdenmukaistaa ja vahvistaa maahanmuuttajataustaisten lasten ja perheiden tarpeisiin vastaavia palveluja ja toimintamalleja sekä parantaa lasten ja perheiden yhdenvertaisuutta sekä monimuotoisuuden huomioimista. Saamelaiset ovat Suomen ja Euroopan ainoa alkuperäiskansa, ja sinänsä hankesuunnitelmaan ei ole kirjattu monikulttuurisuutta saamelaisuuden tai muiden jo kauan Suomessa olleiden vähemmistöjen, kuten romanien tai tataarien kannalta, mutta maamme monikulttuurisuuden edistämiseksi ja monikulttuuristen lasten ja perheiden hyvinvoinnin tukemiseksi tavoitteet ovat merkityksellisiä.

Hankesuunnitelmaan on kirjattu, että palvelujärjestelmän osalta tavoitteena on saada se vastaamaan aikaisempaa paremmin maahanmuuttajataustaisten lasten ja -perheiden tarpeisiin. Palveluihin liittyviä kehittämisohjelmia on tehty perhekeskusjärjestelmään, koulun ja varhaiskasvatuksen toimintaan sekä lastensuojeluun. Kaiken perheiden toiminnan tulee tunnistaa kulttuuriset erityispiirteet ja varmistaa mahdollisuus saada palveluja omalla kielellä.

Kolmannen pajan toisena teeman oli väkivalta lapsen kokemana, jossa esimerkkinä kuultiin Ensi- ja turvakodin lasten auttamistyöstä Lasten turvallisuuden tukeminen ja turvallisuuden puheeksi ottaminen Turva 10 -hankkeesta.

LAPE-muutosohjelman eropalvelujen kehittämistyö maakunnissa – teemat ja sisällöt

a) Eron ensiapupiste

on helposti saavutettava ensiapu, jossa vanhemmilla on mahdollisuus saada nopeasti oikeudellista neuvontaa sekä koko perheen tukea erotilanteessa

b) Vanhemmuussuunnitelma

on STM:n sivuilta löytyvä LAPE-muutosohjelmassa kehitetty kolmiosainen tietopaketti, jossa on selkeä pohja vanhemman omaan käyttöön lapsen asioista sovittaessa

<http://stm.fi/vanhemmuussuunnitelma>

c) Sähköiset palvelut

ovat kynnyksettömiä 24/7 periaatteella toimivia palveluja, joiden kautta voi saada myös lisätietoa oman alueen muista eropalveluista

d) Apuaeroon.fi

on Ensi- ja turvakotien liiton internetportaali, johon on koottu tietoa erosta sekä eroauttamisen palveluista sekä niiden kuvaukset

e) Muu kehittäminen

LAPE-muutosohjelmassa määritettiin kasvatus- ja perheneuvonnan sekä perheoikeudellisten palvelujen työnsisältöjä, työtehtäviä, tavoitteita ja työmenetelmiä.

Eron ensiapupisteen kehittämistyö

Eroamiseen liittyy usein voimakkaita pettymyksen, surun ja vihankin tunteita. On tärkeää, että eroavat saavat pikaisesti apua akuutissa tilanteessa, jotta päätökset voisivat perustua mahdollisimman hyvin tietoon siitä, mitä erossa tapahtuu ja miten kannattaa toimia. Eron ensiapupiste on kynnyksetön pika-apu silloin, kun ero on ajankohtainen. Suuri haaste on myös se, että palvelut ovat hajallaan ja vaikea löytää, joten ensiapupisteestä tiedottaminen alueella on ensiarvoisen tärkeää.

Eron ensiapupisteessä voi saada perheoikeudellista apua ja sinne voi hakeutua myös yksin, ilman puolisoa. Palveluja voi olla tarjoamassa sekä kunnan että järjestöjen ja seurakuntien työntekijät.

Esimerkkejä eron ensiapupisteiden toiminnasta

Pirkanmaan Eron ensiapupiste sijaitsee Tampereella. Toimintaa koordinoi LAPE-muutosohjelman aikana MLL Tampereen osasto. Eron ensiapupiste on konkreettinen paikka, josta eroa pohtiva tai eropäätöksen tehnyt vanhempi tai vanhemmat yhdessä voivat hakea tukea, ohjausta, neuvontaa ja apua lapsiperheen erotilanteessa. Toimijat, joita on useita, tekevät työtä yhdessä. Eron ensiapupisteessä tunnetaan alueen palvelut ja tunnistetaan eroon liittyviä kysymyksiä laajasti. Näin on mahdollista löytää asiakkaalle oikea-aikainen ja tilanteeseen sopiva palvelu nopeasti. Apua saa aina saman päivän aikana joko puhelimitse tai sähköisesti ja

kasvokkain viikon kuluessa. Eri toimijat toimivat tarvittaessa työparina toisilleen. Eron ensiapupisteen palvelut ovat kohtaamistyön lisäksi infoiloja, vertaisryhmiä, perheoikeudellisia palveluita, lastenvalvojainfoja sekä perhetapaamisia. Tätä työtä tehdään LAPE-hengessä eri järjestöt, seurakunnat, yksityinen sektori, käräjäoikeus ja kunnat yhdessä.

Eron ensiapupiste koordinoi myös Pirkanmaan eroverkkoa, joka on koulutus- ja kohtaamisfoorumi erotyötä tekeville ammattilaisille. Tapaamme neljä kertaa vuodessa ajankohtaisten teemojen parissa. Eroverkko on luonut pohjan työskentelylle myös LAPE-muutosohjelman aikana. Tavoitteet ovat olleet yhteiset ja toistemme tunteminen on edistänyt sitoutumista ja luottamusta työskentelyyn. Eron ensiapupisteen sivustolle <https://tampere.mll.fi/eroperheiden-kohtaamispaikka/eron-ensiapupiste/> on koottu näkyväksi kaikki Pirkanmaalla ja valtakunnallisesti toimivat eropalvelut. Työ on kesken, mutta se on myös tehnyt näkyväksi sen, kuinka helposti saavutettavaa eropalvelua voi olla hankala eri alueilta löytää.

Hämeenlinnan seudulla on toiminut eron ensiapupiste tämän vuoden ajan ja 4.9. lähtien piste on kaupakeskuksessa kerran viikossa klo. 11–13. Pikaisen tapaamisen/puhelun mahdollistaa hanketyöntekijä. Hämeenlinnan kaupungin palvelutarpeen arvioinnissa työskentelevä henkilö tapaa eroamassa olevia/eronneita vanhempia. Palvelutarpeen arvioinnissa hyvä interventio voi auttaa erovanhempia ja lapsia.

[http://www.hameenlinna.fi/pages/397876/Eron%20ensiapupiste%20-mainos%20\(002\).pdf](http://www.hameenlinna.fi/pages/397876/Eron%20ensiapupiste%20-mainos%20(002).pdf)

Espoossa on toteutettu lisäksi perheiden kanssa työskentelevien ammattilaisten ero-osaamista vahvistava kokeilu, työnimeltään Eroagentit. Sekä ensiapupisteiden että Eroagentit -kokeilun osalta on laadittu erilliset raportit.

Eron ensiapupisteen kehittämistyötä esiteltiin LAPE-päivillä Tampereella 8.10.2018, kts. lisää: https://thl.fi/documents/605877/4212512/2_LAHDENSIVU_Eron+ensiapu+pisteet+8.10+%281%29.pdf/4bbae9eb-1f59-4854-85d2-8750330ab991

Vanhemmuussuunnitelman kehittämistyö

LAPE-muutosohjelmassa eroauttamisen hankesuunnitelman jälkeen julkaistiin Vaula Haaviston kirjoittama vanhemmuussuunnitelma. Hankekauden aikana suunnitelman käyttämisestä kerättiin palautetta, jonka pohjalta suunnitelmaan tehtiin korjauksia ja lisäyksiä.

Vanhemmuussuunnitelma on apuväline eroaville vanhemmille. Asiakirja ei ole juridisesti velvoittava, mutta hyvä työkalu ja tuki erovaiheen neuvotteluihin, jotta kaikki tarpeellinen tulisi huomioitua. Suunnitelman avulla vanhemmat voivat sopia erilaisten asioiden järjestämisestä ja keskinäisestä työnjaostaan.

Vanhemmuussuunnitelma jakautuu kolmeen eri osioon:

- Tietoa vanhemmille
- Ohjeita suunnitelman tekoon
- Suunnitelmapohja

Sosiaali- ja terveysministeriön keräämän palautekyselyn mukaan vanhemmuussuunnitelmaa pidettiin palautteen mukaan hyvänä ja se koettiin erinomaiseksi työkaluksi eroavien vanhempien auttamisessa. Palautteissa vanhemmuussuunnitelmassa arvostetaan useita asioita ja suunnitelmaa pidetään onnistuneena apuvälineenä eroaville vanhemmille. Suunnitelmaan kaivattiin neuvoja ja omaa kohtaansa myös muille kuin pikkulasten vanhemmille. Teini-ikäisten perheen kysymykset ja haasteet elämän uudelleenjärjestelyssä ovat erilaisia kuin aivan pikkulasten vanhempien.

Vanhemmuussuunnitelman avulla voidaan tehdä näkyväksi molempien tai kaikkien vanhempien näkemys lasten huollosta ja vanhemmuuden jakamisesta tasa-arvoisesti. Lapsen ja vanhemman suhteen jatkuminen on lapsen – ei vanhemman – oikeus ja siksi sopimisen tulee olla lapsilähtöistä.

Sosiaali- ja terveysministeriön palautekyselyssä ei kysytty vastaajan maakuntaa, joten suunnitelman kokeilun alueellisesta vastaanotosta ei voida eritellä jakautumaa.

Vanhemmuussuunnitelmaan pääsee tästä linkistä: <https://stm.fi/vanhemmuussuunnitelma>

Sähköiset palvelut

Eropalvelut ovat kiinteä osa sähköistä perhekeskusta. Palveluja pitää tarjota myös verkossa, josta ne ovat ilman aika- ja välimatkarajoituksia saatavilla kaiken aikaa. Erityisesti pitkien välimatkojen maakunnissa verkossa toimivien palvelujen kehittäminen on tärkeää. Esimerkiksi ajanvaraukset ja konsultaatiot ovat soveltuvien osin sopivia sähköisenä tarjottaviksi palveluiksi.

Sähköiselle alustalle sopivat myös erilaiset vertaistukiryhmät. Joko niin, että ne kokoontuvat moderoinnin toimesta erikseen sovittuun aikaan tai niin, että vapaaehtoiset ylläpitävät keskustelufoorumia, jossa saa vertaistukea.

Vaikka sähköisillä palveluilla ei voida tarjota kaikkea apua, on ensitiedon hakeminen valmiilta alustoilta tärkeää, sillä erokriisi tulee usein akuutisti ja apua tarvitaan pikaisesti. Vaikka asiakkaan ohjaaminen ei ole sähköisellä alustalla sama kuin henkilökohtaisissa tapaamisissa, ne täydentävät kuitenkin osaltaan asiakkaiden tiedon tarvetta.

LAPE – muutosohjelmassa on kehitetty myös sähköistä perhekeskusta,

kts. Kansallinen sähköinen perhekeskus -tavoitetilan ja tavoitehyötyjen kuvaus

https://thl.fi/documents/605877/2848374/30+8+2018+LAPEpa%CC%88iva%CC%88t_sa%CC%88hko%CC%88inen+perhekeskus_Tavoitetila.pdf/d40f9f49-65cf-4ab3-ac54-c2efffb0819

ja LAPE päivien (9.10.2018) esitys Lapin maakunnan kehittämistyöstä:

<https://owncloud.thl.fi/index.php/s/wBVes7MLB9c2fa6#pdfviewer>

Apuaeroon.fi

Ensi- ja turvakotien liitto on julkaissut apuaeroon.fi -portaalin. Portaalista löytyy valtakunnallisesti kuntien, järjestöjen, seurakuntien ja yksityisten tuottamia palveluita eron kohdanneille perheille. Portaaliin on alueellinen palveluhaku, joka näyttää eri paikkakuntien palvelut reaaliajassa. Tieto-osioon on koottu tärkeää tietoa eroa pohtiville ja eropäätöksen tehneille vanhemmille erosta, lapsista ja nuorista sekä palvelukuvaukset eri eroauttamisen muodoista. Portaaliin toimii Chat-toiminto, jossa vastaajina ovat ammattilaiset sekä vapaaehtoiset. Portaalista löytyy myös videoita ja oppaita, joissa esitellään palveluita ja asiantuntijoiden ohjeita. Portaalia käyttää noin 1000 käyttäjää viikossa. Käyttäjät ovat eroavat vanhemmat ja ammattilaiset, jotka hakevat tietoa alueensa palveluista.

Muu kehittäminen

Maakunnissa on kehitetty erilaisia ryhmäpalveluita eroa suunnitteleville tai eropäätöksen tehneille. Yksilötyön lisäksi sekä perheneuvoloissa että perheasiainneuvottelukeskuksesta on erilaista ryhmämuotoista toimintaa lapsille, vanhemmille ja koko perheille.

Keski-Suomessa on kehitetty erokoulutussarja. Koulutuspäivien tavoitteena on toimijoiden eroauttamisosaamisen vahvistaminen ja sen lisääminen sekä verkostoitumisen vahvistaminen. Koulutukset on suunniteltu ja toteutettu monitoimijaisena, erofoorumiin ja erorukkaseen osallistuvien tahojen yhteistyönä, mikä osaltaan on lisännyt verkostoitumista ja toinen toisensa tuntemista. Osallistujille maksuttomia koulutuspäiviä on jo järjestetty ja lisäksi on tavoite järjestää koulutus keväällä 2019.

LAPE-muutosohjelmassa määritettiin kasvatus- ja perheneuvonnan sekä perheoikeudellisten palvelujen työnsisältöjä, työtehtäviä, tavoitteita ja työmenetelmiä. Molemmista kokonaisuuksista julkaistiin erillinen THL työpaperi:

- Kasvatus- ja perheneuvonta - työnsisältöjen, työtehtävien, tavoitteiden ja työmenetelmien määrittely: <https://www.julkari.fi/handle/10024/136496>

- Perheoikeudelliset palvelut, lastenvalvojien ja olosuhdeselvittäjien työnsisältöjen, työtehtävien, tavoitteiden ja työmenetelmien määrittely: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-239-0>

Ensi- ja turvakotien liitto ry:n Ero lapsiperheessä -työ on koordinoanut eroauttajien vaikuttamisverkostoa. Verkostoon kuuluu 17 toimijaa eri järjestöistä, kirkon palveluista ja julkisista organisaatioista. Verkosto kokoontuu neljä kertaa vuodessa. Verkoston kautta osallistujat saavat kattavan kuvan eri toimijoiden eroauttamisen työmuodoista, hankkeista ja kehittämistyöstä. Vaikuttamisverkosto on mahdollistanut aidon yhteistyön rakentumisen, kokemusten, tiedon ja osaamisen jakamisen sekä toisilta oppimisen. Verkoston organisaatiot ovat toimineet yhteistyössä Eron ensiapupisteissä pääkaupunkiseudulla. Vaikuttamisverkosto on pitänyt pääkaupunkiseudun alueella yhteisiä Puhutaan erosta -iltoja, järjestänyt mediatilaisuuden, organisoinut Facebook-kampanjan sekä suunnitellut yhteistyössä vuosittaista Erofoorumi -koulutustapahtumaa. Alueellisia toimijoiden verkostoja suositellaan koottavaksi yhteen. Verkoston tulee kokoontua säännöllisesti ja sitä kautta eri toimijoiden yhteistyö tiivistyy ja työskentelytavat tulevat tutuiksi.

Esimerkkejä maakuntien kehittämiskokonaisuuksista

Etelä-Pohjanmaa

Emmi Tietäväinen

Etelä-Pohjanmaalla eropalveluiden kehittäminen jakautuu matalan kynnyksen eropalveluiden vahvistamiseen sisältäen alueellisen ja koko maakunnan kattavan toimijoiden verkostoimisen sekä maakunnan perheoikeudellisten palvelujen yhdenmukaistamiseen.

Kehittämistyön alussa on kartoitettu (webropol-kyselyn ja sote-valmistelun esiselvitysvaiheen työryhmätyöskentelyn avulla) olemassa olevia eropalveluja. Kartoituksesta laadittava kooste tulee kaikkien perhekeskusten hyödynnettäväksi ja eteenpäin työstettäväksi aluekohtaisesti. Kartoitus on nostanut esiin, että lapsille suunnattuja eroryhmiä ja perheasioiden sovittelua on maakunnassa vain vähän tarjolla.

Kehittämistyössä on pyritty kauaskantoisiin ratkaisuihin, jotka pitkällä tähtäimellä saattaisivat eropalvelut Etelä-Pohjanmaalla koko maakunnan kattavaksi, monipuoliseksi palveluverkoksi, josta jokainen löytää tarvitsemansa tuen matalalla kynnyksellä. Eropolun mallinnus on lähtenyt periaatteesta, että ammattilaisilla on tietoa olemassa olevista palveluista, jotta he pystyvät ohjaamaan perheitä tarvittaessa eteenpäin. Ratkaisuna ammattilaisten ja opiskelijoiden koulutukselliseen tarpeeseen, perheiden tiedottamiseen ja eroasioiden parissa työskentelevien toimijoiden verkostoimiseen on maakunnassa otettu käyttöön mukailtuna MLL Tampereen osaston kehittämä konsepti Eron edessä -illat.

Eron edessä -illat konseptin avulla vastataan ammattilaisten koulutukselliseen tarpeeseen, mutta myös perheiden tarpeisiin. Vanhemmat saavat tietoa, ohjausta ja työkaluja eroprosessin eri vaiheisiin ja lasten huomioimiseen eroprosessin aikana.

Eropalveluiden asiantuntijoista koostuvassa maakunnallisessa työryhmässä on edustettuna koko perhekeskuksen palveluverkosto. Kokemusasiantuntija täydentää monialaisen työryhmän. Vanhemmuuden ja parisuhteen tuki, eroauttaminen sekä väkivallan ehkäisy -työryhmän yksi tavoite on ollut kehittää maakunnan eropalveluja. Työryhmässä on edustettuna julkiset palvelut kuten neuvola, kasvatus- ja perheneuvonta ja perheoikeudelliset palvelut maakunnan eri alueilta, seurakunnan asiantuntijana on Etelä-Pohjanmaan perheasiain neuvottelukeskus, järjestöistä aktiivisimmin mukana ovat olleet Mannerheimin Lastensuojeluliiton Pohjanmaan Piiri, Etelä-Pohjanmaan ensi- ja turvakoti sekä Kriisikeskus Mobile.

Työryhmässä on asiantuntija myös Yhden vanhemman perheiden liitosta, Rikosuhripäivystyksen Länsi-Suomen aluetoimistosta sekä Etelä-Pohjanmaan käräjäoikeudesta. Työryhmätyöskentelyn myötä on syntynyt tahotila työryhmän toiminnalle myös hankekauden päätyttyä. Yhteinen suunnitelma on toteuttaa eroauttamisen seminaari ammattilaisille keväällä 2019.

Etelä-Pohjanmaan maakunnassa kootaan yhteen lapsiperheiden palveluja perhekeskustoiminta-mallin mukaisesti yhdeksällä alueella, jokaisella alueella on oma perhekeskustyöryhmä. Perhekeskuksen koko palveluverkoston ja asiakasedustajan käsittävä työryhmä käyttää kehittämistyötä ohjaavana työkaluna hankkeessa laadittua LAPE-tavoitteista koottua perhekeskuskorttia. Perhekeskuksen tehtävä on mm. tukea sovinnoille eroon ja perhekeskuskortti ohjaa perhekeskustyöryhmiä kartoittamaan oman alueensa palvelut, tiedottamaan niistä ja tarvittaessa täydentämään palveluvalikoimaa.

Eropalveluiden osalta kortissa on muiden palveluiden lisäksi nostettu alueen lasten eroryhmät ja perheasian sovittelijoiden olemassaolo. Kohdat, joihin alueelta ei ole tarjontaa, toimivat katvealueiden paikantamisessa ja auttavat suuntaamaan alueen palveluiden jatkokehittämistä kansallisen tahtotilan suuntaan. Esimerkiksi käräjäoikeuden sovittelun osalta kehittämistyössä on tunnistettu painetta ohjata työntekijöitä koulutukseen.

Eropalvelut tulee olla muiden palveluiden tavoin helposti myös sähköisestä perhekeskuksesta löydettävissä. Asiantuntijatyöryhmä on ottanut vastuulleen seurata sähköisen perhekeskuksen kehittymistä maa-

kunnassa sekä muistuttaa, että eropalvelut tulevat sivustoilla selkeästi esiin. Kansallisen kehittämistyön myötä sähköisistä eropalveluista ja erilaisista erosivustoista on tiedotettu myös Etelä-Pohjanmaan maakunnan verkostoissa, ohjaamisen parantamiseksi.

Vanhemmuuden ja parisuhteen tuki, eroauttaminen ja väkivallan ehkäisy -työryhmä on vahva työryhmä, jossa on paljon kokemusta, asiantuntemusta ja yhteisiä tavoitteita. Työryhmä suunnittelee toimintaa myös LAPE-hankekauden jälkeiselle ajalle. Sen lisäksi, että Eron edessä -iltoja pyritään jatkamaan vuosittain, suunnitteilla on myös maakunnan perhekeskuksen palveluverkoston ammattilaisille suunnattu eroauttamisen seminaari sekä parisuhteen tuen tilaisuuksia. Maakunnan yhteisten tilaisuuksien myötä pyritään jatkamaan toimintakulttuurista muutostyötä sekä vahvistamaan palveluverkoston valmiuksia tukea eroperheitä arjessa sekä ohjata heitä tarvittaessa palveluihin. Toimintakulttuurin muutokseen liittyy oleellisesti matala kynnyks ottaa puheeksi asioita sekä myös salliva ja hyväksyvä ilmapiiri ohjata hakemaan tukea. Maakunnallisen työryhmän välityksellä asiantuntemuksen jalkauttaminen perhekeskusalueille, esim. kohtaamispaikoille pyritään saamaan joustavaksi, toimivaksi käytännöksi vähitellen. Perheoikeudellisten palvelujen työntekijöistä koostuva maakunnallinen työryhmä jatkaa myös.

Kanta-Häme

Marika Paasikoski-Junninen & Sari Koivukangas

Hämeenlinnan seudulla on ryhdytty perheasiain sovitteluun, joka viime vuosina on palveluna hiipunut. Hämeenlinnan seudun kuntiin on perustettu SOPU-toimintamalli sovittelun toteuttamiseksi. Sovittelun sisältöön kuuluu molempien vanhempien tapaaminen erikseen ja sen jälkeen 1–3 kertaa yhdessä. Asiakkaat ovat joko eroa suunnittelevia, eroamassa olevia tai vanhempia, joilla erosta on jo aikaa ja keskinäinen sopiminen on edelleen vaikeaa. Sovittelu kohdistetaan lasta koskeviin asioihin, mutta ei kuitenkaan elatusasioihin.

Sovittelua voi tilata yhdestä puhelinnumerosta. Alueen kolmen kunnan ja seurakunnan perheasiain neuvottelukeskusten työntekijöistä on muodostettu verkosto, jossa työparin ajat on aina aikataulutettu puoleksi vuodeksi eteenpäin. Näin aikoja voidaan tarjota suhteellisen nopeasti.

Mallin avulla sovitteluiden määrä on kasvanut ja sinne ohjataan myös muista palveluista enemmän kuin ennen. Tavoitteena on entisestään madaltaa kynnystä siten, että sovitteluun tultaisiin pienissäkin lasta koskevissa erimielisyyksissä. Samoin tavoitteena on laajentaa mallia koko maakuntaa koskeväksi.

Yhteistyössä Kanta-Hämeen perhetyö ry:n ja LAPE-hankkeen kanssa on pilotoitu eron ensiapupistettä. Ajatuksena on tarjota tukea eroa harkitsevalle, eroamassa olevalle tai jo eronneelle vanhemmalle. Erityisen tärkeää on mahdollistaa nopea avunsaanti tilanteessa, jossa ero tulee yllättäen tai erosta muuten aiheutuu psyykkinen kriisi.

Eron ensiapupiste on fyysinen paikka, johon voi kerran viikossa mennä ilman ajanvarausta. Piste on sijainnut kirjaston yhteydessä. Lisäksi on tarjolla ajanvarauksella aikoja perheterapeutille, jonka kanssa voi sovitusti käydä läpi tilannetta ja saada tarvittaessa ohjausta muihin palveluihin. Ajatuksena on, että tapaamisia olisi noin yhdestä kolmeen kertaan kullekin asiakkaalle. Käynneistä eron ensiapupisteessä ei synny asiakkuutta, eikä käynnejä kirjata asiakastietojärjestelmään.

Palvelu on alkuvaiheessa ja tarve on lisätä mainontaa ja tiedottamista. Sähköinen ajanvaraus on myös työn alla. Keräämme palautetta ja ideoita asiakkailta. Tässä vaiheessa pisteessä on ollut vasta vähän kävijöitä.

Eroforum ja Erorukkanen ovat luoneet pohjan Keski-Suomen LAPE-eroauttamisen kehittämistyölle. Eroforum on eroauttamisen ympärille käytännön tarpeesta vuonna 2016 syntynyt, laajalti eri eroauttajatahoja kokoava verkosto. Se kokoontuu 2–3 kertaa vuodessa. Verkostoon kuuluu varsinaista eroauttamistyötä tekeviä toimijoita julkiselta sektorilta, seurakunnasta ja järjestöistä sekä tuomioistuimesta. Julkisista palveluista mukana on kaksi maakunnan perheneuvolaa, lapsioikeudelliset palvelut, lastensuojelu ja Keski-Suomen käräjäoikeus. Seurakunnasta mukana on perheasiainneuvottelukeskus. Järjestöistä mukana on mm. Keski-Suomen Ensi- ja turvakoti. Eroforum toimii verkostona, jossa toimijat jakavat kokemuksiaan sekä kehittävät eroauttamistyötä. Tavoitteena on vaikuttaa ehkäisevästi erotilanteiden eskaloitumiseen ja edistää sovinnoista eroa ja yhteistyövanhemmuuden jatkumista.

Erorukkanen on pieni työryhmä, joka kokoontuu tarpeen mukaan. Erorukkanen edistää asioita konkreettisesti käytännön tasolla. Erorukkasessa on edustajat kahdesta perheneuvolasta, lapsioikeudellisista palveluista, käräjäoikeudesta, Keski-Suomen ensi- ja turvakodilta sekä seurakunnan perheasiainneuvottelukeskuksesta. Erorukkanen on esim. ottanut kantaa uuteen Lapsenhuoltolakiin. Lape-kauden aikana Erorukkasen työskentely on kohdistunut pääasiassa erokoulutussarjan järjestämiseen.

Eropalveluiden kartoitus oli Keski-Suomessa luontevaa tehdä Eroforumin kautta. Apuna käytettiin myös sähköistä palveluohjauksen välinettä, Perhekompassia <https://www.jyvaskyla.fi/perhekompassi>. Perhekompassiin on koottuna mm. sähköisiä linkkejä eroauttamistyöhön. Keski-Suomessa toimii kuusi alueellista perheneuvolaa. Jyväskylän perheneuvola suurimpana palvelee Jyväskylän lisäksi kahdeksaa muuta lähikuntaa. Seurakunnan perheasiainneuvottelukeskus palvelee 19 kunnan alueella. Yksilötyön lisäksi sekä perheneuvoloissa että perheasiainneuvottelukeskuksessa on erilaista ryhmämuotoista toimintaa lapsille, vanhemmille ja koko perheille. Kartoituksen yhteydessä päivitettiin lastenvalvojen yhteystiedot kunnittain. Keski-Suomen Ensi- ja turvakoti tarjoaa mm. Ero lapsiperheessä -työn kautta apua ja tukea erotilanteisiin. Lisäksi kartoituksessa koottiin keskeisimmät eroauttamisen valtakunnalliset linkit ja chat-palvelut. Eropalveluiden kartoitus koottiin tallennetaan muun muassa hankkeen kotisivuille. Familyroom on LAPE-työn tuloksena syntynyt yhteiskristillinen digitaalinen palvelualue, joka kokoaa kristillisten seurakuntien lapsi- ja perhetyön palvelut ja toiminnat <https://www.familyroom.fi/>. Se edistää näin myös eropalveluiden saatavuutta ja saavutettavuutta.

Osana LAPE-työtä on järjestetty useamman koulutuspäivän erokoulutussarja erotilanteissa olevia lapsia ja heidän perheitään kohtaaville. Koulutuspäivien tavoitteena on toimijoiden eroauttamisosaamisen vahvistaminen ja lisääminen sekä verkostoitumisen edistäminen. Koulutuksiin ovat olleet tervetulleita niin varsinaista eroauttamistyötä tekevät kuin perustason toimijat. Yksi koulutus oli myös avoin kaikille asukkailla. Koulutukset on suunniteltu ja toteutettu monitoimijaisesti Eroforumin ja Erorukkaseen osallistuvien tahojen yhteistyönä, mikä osaltaan on lisännyt näiden toimijoiden verkostoitumista ja toinen toisensa tuntemista. LAPE-kauden aikana osallistujille maksuttomia koulutuspäiviä on pidetty kolme ja neljäs on suunnitteilla keväksi 2019.

Jatkossa on edelleen syytä miettiä Eroforumin kokoonpanoa ja laajentaa se maakunnalliseksi esimerkiksi niin, että kaikki maakunnan perheneuvolat on edustettuina verkostossa. On myös tarpeen kirkastaa Eroforumin tehtävää ja miettiä keinoja eroperheitä kohtaavien yhteistyön tiivistämiseksi. Varsinaista eroauttamistyötä tekevien tahojen erityisosaamisen hyödyntämistä perustasolla, esimerkiksi perhetyössä, varhaiskasvatuksessa ja koulussa, tulisi entisestään vahvistaa.

Kymenlaakso

Ninni Taavitsainen

Kymenlaakson eropalveluiden kokonaisuus oli kehittämistyötä aloitettaessa sirpaleinen. Apua eroon ja sen tuomiin tilanteisiin oli saatavilla koko maakunnassa, mutta oikea-aikainen ohjaus ei aina toteutunut toivottavalla tavalla. Toimijat eivät olleet tietoisia toistensa tarjoamista palveluista tai auttamisen muodoista tai jos palvelut tunnettiin, kokonaiskoordinaatiota menossa olevien toimintojen osalta ei ollut, ainakaan koko maakunnan näkökulmasta tarkasteltaessa. Tähän haasteeseen vastattiin LAPE-kehittämistyöllä.

Kymenlaakson eroauttamisen kehittämiskokonaisuuden tavoitteena oli mallintaa eroauttamisen kokonaisuutta perhekeskustoiminnassa (eropolku). Tavoitteena on luoda selkeä kuvaus siitä, miten perhekeskustoimintamallissa autetaan erotilanteen kohdatessa ja yhteistyövanhemmuuden rakentumisessa. Kehittämistyöllä tavoitellaan tarpeenmukaisen, oikea-aikaisen tuen tarjoamista sekä osaamisen vahvistamista tilanteiden tunnistamiseen. Näitä vahvistetaan monitoimijaisen yhteistyön tiivistämisellä mm. eroverkostotoiminnan kautta.

Maakunnallinen eroverkosto koottiin LAPE-eroauttamisen kehittäjätiimiksi. Maakunnallisen eroverkon tehtävänä on ollut koota maakunnallisesti eroauttamisen polku perhekeskustoiminnassa, tunnistaa eroauttamisen ongelmakohdat sekä koordinoida maakunnassa tehtävää eroauttamisen kehittämistyötä. Maakunnallisen kehittäjätiimin lisäksi alueille koottiin paikallisia eroverkostoja. Eroverkostot koottiin kolmen isoimman kaupungin ympärille. Kouvolassa eroverkon toiminta on ollut jo toiminnassa ennen LAPE-kehittämistä. Tämä toimikin esimerkkinä eroverkostojen kehittämisessä.

Palveluneuvontaa ja ohjausta eroauttamisessa vahvistettiin Eroinfo ammattilaisille - tilaisuuksilla. Tilaisuudet olivat suunnattu ammattilaisille, jotka työssään kohtaavat erotilanteissa olevia aikuisia tai lapsia (mm. terveydenhuollon, varhaiskasvatuksen, koulutoimen, oppilashuollon, sosiaalitoimen ammattilaiset ja järjestötoimijat). Paikalliset eroverkostot organisoivat tilaisuudet. Eroinfoissa käsiteltiin eroa ja parisuhteen päättymistä ilmiöinä sekä esiteltiin konkreettisia eroauttamisen välineitä kuten vanhemmuussuunnitelma ja sähköiset palvelut. Tilaisuuksien tavoitteena oli tukea ammattilaisia, jotka työssään kohtaavat eroperheitä, vaikka työn ensisijainen fokus ei olisi eroauttamisessa. Eroinfoissa esiteltiin myös paikalliset eroauttamisen keskeiset toimijat.

Kymenlaakson LAPE-työssä kehitettiin perheasioiden sovittelua, jonka rooli palvelujärjestelmässä on ollut varsin vähäinen. Perheasioiden sovittelu on ollut varsin tuntematon palvelu – sekä asiakkaille että ammattilaisille. Tämä johtuu osin siitä, että sovittelua ei ole määritelty tarkasti työmalliksi aiemmin ja työtä asiakkaiden kanssa on tehty sovittelyllä työotteella. Kehittämisen tavoitteena on mallintaa sovittelun prosessi sekä tehdä sovittelu työmallina tutuksi niin asiakkaille kuin ammattilaisille. Sovittelu nähdään yhtenä tehokkaana interventiona etenkin eronneiden vanhempien yhteisvanhemmuuden suunnittelussa. Kymenlaakson sovittelun prosessina käytetään pohjana Fasper-hankkeessa mallinnettua sovittelun prosessia. Tähän maakunnassamme koulutettiin osaajia. Tarkoituksena on rakentaa sovittelua monituottajamallilla, jota koordinoidaan sovittelujapanista. Toimintamallin rakentaminen on vielä kesken.

Vanhemmuussuunnitelman käyttöä pilotoitiin ajalla 10.1.2018–30.6.2018 Kymenlaakson perheoikeudellisissa palveluissa lastenvalvojan ja sosiaaliohjaajan työssä. Vanhemmuussuunnitelmia painatettiin käsi-versioiksi ja ne lähetettiin postitse kaikille perheoikeudellisiin palveluihin ensimmäisen kerran yhteydenotaneisiin, eli niin kutsutuille ”ensimmäisen eron vanhemmille”. Vanhempia pyydettiin tutustumaan oppaasiin ja nostamaan keskusteluun lastenvalvojan/sosiaaliohjaajan tapaamisella sellaiset asiat, joista asiakkailta on tarve keskustella. Suunnitelmia käytettiin myös muiden perheiden kanssa, mikäli siihen oli tarvetta. Kokeilu onnistui kohtalaisesti. Ammattilaisten palaute suunnitelmaa kohtaan oli pääosin positiivinen. Asiakkailta saimme sähköisen järjestelmän kautta valitettavasti vain kaksi palautetta. Hyvää suunnitelmassa ammattilaisten näkökulmasta oli suunnitelman informatiivisuus sekä suunnitelman fokus, joka nostaa esille vahvasti lapsen arjen ja sen sujumisen yhteistyövanhemmuudessa. Suunnitelman laajuus ja raskaus oli kuitenkin asia, johon ammattilaiset kertoivat vanhempien ottaneen vastaanotolla kantaa. Suunnitelma koettiin jopa liian työlääksi vastata. Tämä varmasti vaikutti myös asiakkaiden innostukseen antaa palautetta suunnitelmasta.

Asiakaskysely alueen palveluista on toteutettu osana hankkeen arviointia keväällä 2018. Kyselyssä selvitettiin asiakkaiden kokemuksia saamastaan palveluista lasten, nuorten ja perheiden palveluissa. Myös eroauttamisen palveluita oli mahdollisuus arvioida kyselyn kautta. Kyselyn toteutti sosiaalialan osaamiskeskus Socom. Eroauttamisen osalta asiakaspalautetta kyselystä ei juurikaan saatu. Kyselyyn vastanneiden määrä oli vähäinen.

Maakunnallinen kehittäjäverkosto tapasi maaliskuun kokouksessaan eron kokemusasiantuntijoita. Kymenlaaksossa on aktiivista eroneuvotoimintaa ja tämän kautta saimme kehittäjäverkostoon myös kokemusellista ääntä asiakkailta. Kokemusasiantuntijat antoivat omaa näkökulmaansa eroauttamisen palvelupolun rakentumiseen.

Lappi

Katariina Silvennoinen

Vanhemmuus vahvaksi erossa -hankkeen tavoitteena on kartoittaa ja kehittää toimintamalleja, joilla tuetaan Lapin maakunnan lapsiperheitä erotilanteissa siten, että lapsella säilyvät kiinteät suhteet vanhempiin, isovanhempiin ja muihin lapselle tärkeisiin ihmisiin. Kehittämistyön keskiössä ovat toimintamallien kehittäminen teknologiavälitteisiksi niin, että riippumatta välimatkoista kaikilla perheillä on yhdenvertainen mahdollisuus saada tukea ja neuvontaa erotilanteessa. Lisäksi vahvistetaan ammattilaisten tietotaitoa ja osaamista järjestämällä kouluttautumismahdollisuuksia. Hankkeen aikana kootaan ja käynnistetään paikallisten ja maakunnallisten eroauttamisen verkostojen toiminta.

Lapin maakunnan eropalvelut kartoitettiin vuoden 2017 aikana. Kartoituksen mukaan alueella olevat eropalvelut keskittyvät suurimpiin kuntiin ja pienissä kunnissa erotilanteisiin palveluja ei ole niin helposti saatavilla lähipalveluina. Kaikista Lapin kunnista saa lastenvalvojan ja sosiaalitoimen apua, perheasioiden sovittelua sekä neuvolapalveluiden apua ja tukea eri elämänvaiheissa, tukea elämän erilaisissa kriisitilanteissa ja seurakunnan tarjoamaa diakoniatyötä ja sielunhoitoa. Lapin maakunnan vanhemmuuden ja parisuhteen tuen sekä erotilanteen palvelut kartalla löytyvät verkosta osoitteesta

<https://prezi.com/o6748rar2tja/vanhemmuuden-ja-parisuhteen-tuen-seka-erotilanteen-palvelut-kartalla/>.

Lapin eroauttamistyötä tekeviä on kannustettu viemään tieto palveluistaan apuaeroon.fi sivustolle.

Eroauttamisen kehittämistyötä on tehty yhdessä vanhemmuuden ja parisuhteen tuen kehittämistyön kanssa. Kehittämistyöhön kutsuttiin mukaan ammattilaisia ja kokemusasiantuntijoita koko Lapin maakunnan alueelta. Kehittäjätiimin rooli on toimia ikään kuin ohjurina hankkeelle ja antaa syötteitä siitä, mitä hankkeessa pitäisi ottaa huomioon ja tehdä, jotta saadaan käytännössä palveluita parannettua. Vanhemmuuden ja parisuhteen tuen sekä eroauttamisen monitoimijainen kehittäjätiimi on kokoontunut joka toinen kuukausi elokuusta 2017 lähtien. Kehittäjätiimissä on tehty yhdessä eropalveluiden kartoitusta sekä pohdittu, miten parisuhteen ja vanhemmuuden sekä eroauttamisen katvealueet maakunnassa saataisiin poistettua, jaettu hyviä käytäntöjä ja parannettu niitä entisestään sellaiseksi, että kaikilla lappilaisilla on erotilanteessa mahdollisuus saada apua asuinpaikasta riippumatta. Lisäksi kehittäjätiimissä on työstetty Parisuhteen tuen ja eroauttamisen -palvelukorttia. Lapsiperheiden peruspalveluissa työskentelevät ammattilaiset voivat jakaa Parisuhteen tuen ja eroauttamisen -palvelukorttia antaessaan ”ensiapua” erotilanteessa oleville perheille.

Lapin maakunnan eropalveluiden ammattilaisten tietotaito vahvistuu Kittilässä toukokuussa 2018 alkaneen Vanhemman neuvo -ryhmäohjaaja koulutuksen myötä. Koulutuksen aloitti yhdeksän ammattilaista Lapin maakunnan alueelta. Koulutus koostuu starttipäivästä ja neljästä lähiopetuspäivästä ja Vanhemman neuvo -ryhmän ohjauksesta. Lisäksi koulutettava osallistuu kahdesta kolmeen kertaa ryhmämuotoiseen menetelmäohjaukseen. Syksyllä 2018 toteutettiin kolmipäiväinen parisuhteen tuen ja eroauttamisen koulutuskierros.

Eroavien ja jo eronneiden perheiden vanhemmille suunnattuja matalan kynnyksen tukimuotoja on kehitetty teknologiavälitteisesti saavutettaviksi. Lapin ensi- ja turvakodin Facebook-sivuilla (<https://www.facebook.com/LapinEnska>) pidettiin Tietoa ja tukea lapsiperheen eroon Facebook-livetilaisuuksia. Livelähetys toteutettiin eroneuvo-menetelmään perustuen. Livelähetyksessä eroneuvokou-

lutuksen käynyt ammattilainen ja vapaaehtoinen keskustelivat yhteistyövanhemmuuteen ja lapsen kokeemukseen erossa liittyvistä teemoista. Lisäksi yksi ammattilainen toimi lähetyksen moderaattorina.

Satakunta

Heli Mäkelä

Satakunnassa tulevaisuus lapsissa – SATULA – hankkeen työntekijät aloittivat huhtikuussa 2017. Kesäkuussa Satakuntaan perustettiin maakunnallinen perhekeskuskehittämisryhmä, jonka yhtenä tehtävänä on pohtia maakunnassa eroauttamista. Osana Satakunnan verkostomaisen perhekeskustoimintamallin kehittämistä SATULA-hankkeen toimesta perustettiin kuitenkin oma Satakunnan eroauttamisen työryhmä, joka aloitti kokoontumiset tammikuussa 2018. Ryhmä koostuu kuntien, järjestöjen ja seurakuntien eroauttamisen ammattilaisista.

Hankkeen alussa tehdyssä nykytilakartoituksessa ja eroauttamisen työryhmän keskusteluissa tuli esille, että Satakunnan jokaisessa 17 kunnassa on tarjolla eroauttamisen palveluita, esim. lastenvalvoja löytyy jokaisesta kunnasta. Eroauttamisen palveluita on tarjolla myös perheneuvoloissa, joita Satakunnassa on kuusi. Vaikka jokaisessa kunnassa ei ole omaa perheneuvolaa, palvelut ovat kuitenkin tarjolla jokaisen kunnan asukkaille kuntayhtymien kautta. Perheneuvoloissa on kuitenkin tarjolla erilaisia palveluita ja ryhmiä ja esim. sovittelua on ainoastaan saatavilla Porin perheneuvolasta. Seurakunnan perheasiainneuvottelukeskuksia on Satakunnassa kaksi: Porissa ja Raumalla. Näissä tarjolla olevat palvelut ovat saatavilla kaikille satakuntalaisille ja tätä kautta myös sovittelu on kaikkien saatavilla. Myös järjestöillä on tarjolla eroauttamisen palveluita Satakunnassa.

Eroauttamisen työryhmässä todettiin, että maakuntaan tarvitaan koulutusta eroasioista erityisesti niille työntekijöille, jotka eivät ole eroauttamisen ammattilaisia ja työskentele ainoastaan eroperheiden kanssa, mutta kohtaavat heitä kuitenkin työssään, esim. terveydenhoitajille, varhaiskasvatuksen työntekijöille, kuraattoreille tms. Eroauttamisen työryhmän keskeinen tavoite onkin lisätä maakunnan lasten, nuorten ja perheiden parissa työskentelevien ammattilaisten tietoa maakunnan eroauttamisesta. SATULA-hanke järjesti yhteistyössä Satakunnan eroauttamisen työryhmän kanssa Ero lapsiperheessä aiheisen perhekeskusfoorumin. Tilaisuuden tavoite oli lisätä alueen ammattilaisten tietoutta eroperheiden palveluista sekä tarjota keinoja eroperheiden auttamiseen kaikissa lasten, nuorten ja perheiden palveluissa.

Satakunnan eroauttamistyötä lähdettiin kehittämään valtakunnallisen erotilanteiden palveluiden projektisuunnitelman sekä SATULA-hankkeen hankesuunnitelman mukaisesti. Eroauttamisen työryhmän avulla on koottu palvelukuvaukset kuntien, järjestöjen ja seurakuntien palveluista. Satakunnassa tarjolla olevat eropalvelut kootaan hankkeen aikana eroauttamisen palvelupoluksi, joka jakaa palvelut eron neljään eri vaiheeseen; ennen eroa, erossa, eron jälkeen ja uusperhe-vaihe. Satakunnan eroauttamisen palvelupolku palvelee sekä asiakkaita että lasten, nuorten ja perheiden kanssa työskenteleviä ammattilaisia.

Eroauttamisen palvelupolun rakenne muodostetaan sellaiseksi, että sen voi liittää esimerkiksi maakunnan internetsivustoille, jonka kautta sekä asiakkaat että ammattilaiset löytävät helposti tarvitsemansa ja hakemansa palvelun eron eri vaiheiden perusteella. Sähköinen palvelupolku muodostaa satakuntalaisen ”eron ensiapupisteen”, mutta eroauttamisen työryhmässä käydyn keskustelun perusteella tätä kutsutaan ensiapupisteen sijasta palvelupoluksi, sillä eroauttamistyötä tehdään usein vielä 2–3 vuotta eron jälkeen ja työryhmän mielestä polku nimenä kuvaa sisältöä paremmin kuin ensiapupiste.

Satakunnassa tehdään tällä hetkellä työtä yhden yhteisen maakunnan muodostamiseksi. Nyt maakunnan sote-palveluista vastaa 17 kuntaa. Osa kunnista muodostaa kuntayhtymän, mutta osa tuottaa palveluita itsenäisesti. Prosessissa olevan työn vuoksi maakunnan eroauttamisen palvelupolkua ei ole vielä päästy pilotoimaan, mutta SATULA-hanke on työstänyt omaa eroauttamisen palvelupolkua Raumalle yhdessä Rauman Nortamon perhekeskuksen kanssa. Tämä on toiminut tavallaan ”pilottina” eropalveluiden polun kehittämisessä Satakunnassa. Yhteistyössä Nortamon perhekeskuksen edustajien ja muiden Rauman eroauttamisen toimijoiden kanssa on laadittu maakunnallisen eroauttamisen työryhmän mallin mukaisesti Rauman eroauttamisen palvelupolkua, jossa eron neljä vaihetta on jaettu omiksi kokonaisuuksiksi. Rauman

eroauttamisen palvelupolku on tarkoitus liittää Nortamon perhekeskuksen nettisivuille. Kokemuksia palvelupolun käytöstä ei kuitenkaan vielä tässä kohtaa ole, mutta perhekeskuksen ammattilaiset kokivat, että jo palvelupolun työstäminen ja Raumalla toimiviin eroauttamisen ammattilaisiin tutustuminen on lisännyt ammattilaisten tietoa eroauttamisesta.

Kansallisen erotilanteiden palveluiden projektisuunnitelman mukaisesti Satakunnan eroauttamisen työryhmässä arvioitiin, miten maakunnassa tarjolla olevissa eroauttamisen palveluissa toteutuvat LAPE:n neljä keskeistä periaatetta eli lapsen oikeudet ja etu, voimavarojen vahvistaminen, lapsi- ja perhelähtöisyys sekä perheiden monimuotoisuus. Periaatteiden toteutumisen tarkempi arviointi on koottuna Satakunnan eroauttamisen palvelupolun raportissa.

Vanhemmuussuunnitelmaa on hankkeesta markkinoitu eri tilaisuuksissa keväällä ja syksyllä 2017, kun perhekeskuskehittämiseen liittyvissä asioissa on tehty kuntakierroksia ja tavattu maakunnan ammattilaisia. Ei kuitenkaan ole tietoa, miten laajasti vanhemmuussuunnitelma on ollut käytössä, mutta käyttöön liittyvistä kokemuksista on neuvottu raporttoimaan kansalliseen Vanhemmuussuunnitelman käyttöön liittyvään kyselyyn. Maakunnan eroauttamisen työryhmän jäsenten mukaan ainakin lastenvalvojat ovat sitä omassa työssään hyödyntäneet. Vaula Haavisto on tulossa Satakunnan eroauttamisen asioihin keskittyvään perhekeskusfoorumiin kertomaan vanhemmuussuunnitelmasta, sen saamasta palautteesta ja jatkokehittämisestä syyskuussa 2018.

Satakunnan eroauttamisen kehittämisryhmän jäsenistä osa on ollut mukana myös Länsirannikon OT-keskussuunnittelutyössä kommentoimalla ja antamalla kehitysehdotuksia vaativien huolto- ja tapaamisriitojen (OT-taso) mallinnuksesta alueella. Varsinaista kehittämistyötä tässä tekee kuitenkin Varsinais-Suomen ammattilaisista koottu työryhmä.

Osana LAPE:n eroauttamisen kehittämistyötä hankkeessa työskennellyt korkeakouluharjoittelija teki syksyllä 2017 selvityksen lasten vuoroasumisesta. Työssään hän selvitti aiheeseen liittyvää kirjallisuutta ja tutkimuksia sekä lasten kokemuksia että ammattilaisten näkemyksiä vuoroasumisesta ja lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan lainsäädännön uudistamista.

Varsinais-Suomi

Mikko Hulkkonen, Taru Elo & Maija Jakonen

Varsinais-Suomessa eropalveluja kehitettiin monella eri tasolla perhekeskustasosta OT-tasoihin vaativiin erotilanteisiin.

Eroauttamisen verkostoja on perustettu Varsinais-Suomen jokaiseen seutukuntaan alueellisesti. Verkostoja on rakennettu olemassa olevien perhekeskussuunnitelmien ympärille, vaikka palveluverkko ei täällä ole vielä muotoutunut lopulliseen muotoonsa. Verkostot on koottu yli kunta- ja organisaatorajojen moniammatillisesti paikalliset erityispiirteet huomioiden. Verkostoissa on ollut jäseniä vaihtelevasti ja osalla seutukunnista verkostot ovat kokoontuneet tiiviisti, osalla hiukan harvemmin. Kehittämiskohteita ja tavoitteita on laadittu joka alueelle omien tarpeiden ja toiveiden pohjalta. Verkostot jatkavat kokoontumisiaan hankkeen jälkeen ja siihen on luotu oma juurruttamissuunnitelma.

Järjestöistä tiiviisti mukana ovat olleet Turun ensi- ja turvakoti ry., MLL, YVPL, seurakunnat ym. Yhteistyötä on tehty monipuolisesti ja järjestöjen edustus on pyritty myös juurruttamaan osaksi eroauttamisen verkostoa ja tuomaan heidän osaamistaan esille sekä lähetekäytäntöjä joustavimmiksi.

Eroauttamisen malleista on tehty Vakka-Suomen seutukuntaan seutukunnallinen versio (Vakka-Suomi), Turun ja Kaarinan kaupungeille omat. Hankkeen lopuksi laaditaan vielä yhteinen kaikille soveltuva malli. Eroauttamisen mallit löytyvät kuntien nettisivuilta ja apuaeroon.fi -sivustolta. Eroauttamisen mallin tarkoitus on sujuvoittaa palveluun ohjautumista. Malli ohjaa yhä joustavampaan, nopeampaan ja tarkoituksenmukaisempaan ennaltaehkäisevään tukeen ja korjaavaan avun saantiin.

Eroauttamisen prosessi on kuvattu ja se tullaan kuvaamaan myös järjestämisen käsikirjaan perhekeskustoiminnan alle yhtenä sisältönä.

Yhteistyössä järjestöjen ja kuntien ammattilaisten kanssa järjestettiin vanhemmille suunnattu valmennuskokonaisuus Puhutaan erosta -illat. Illat järjestettiin uudenaikaisessa miljöössä Kauppakeskus Skanssissa Turussa. Valmennussarja jatkuu keväällä ja juurtuu osaksi Kauppakeskuksen lapsiperheille suunnattuja palveluita.

Asiakkailla tehtiin asiakaskysely alueen eropalveluista tammikuussa 2018, kyselyyn johtava linkki oli avoinna eri toimijoiden nettisivuilla ja vastaanotoilla. Vastauksia saatiin 44. Vastauksista on tehty kooste, jota on hyödynnetty kehittämistyössä. Myös hankkeen salaisista agenteista koostuva asiakasraati on ollut mukana erityisesti eroauttamisen mallien kehittämistyössä.

Ammattilaisille järjestettiin kaksi isoa koulutuspäivää, toiseen saatiin 150 osallistujaa ja jälkimmäiseen 80. Ensimmäinen koulutus oli yleisesti erosta ja eroperheen kohtaamisesta ja lasten tukemisesta. Toisessa päivässä pureuduttiin eroon liittyviin ajankohtaisiin ilmiöihin, kuten vainoon ja vieraannuttamiseen.

Sovitteluosaamisen vahvistaminen Varsinais-Suomen alueella on aloitettu. Sovittelutyöryhmä, joka koostui perheasioiden sovittelijan perusopintojen käyneistä perheasioiden sovittelua tekevästä henkilöstä, kokoontui kaksi kertaa. Työryhmässä on luotu maakunnallinen esite perheasioiden sovittelusta. Lisäksi työryhmässä pohdittiin, miten tietoisuutta sovittelusta saataisiin lisättyä niin työntekijöiden kuin asiakkaiden keskuudessa. Perheasioiden sovittelijan koulutusta on edistetty Varsinais-Suomeen yhteistyössä Turun kesäyliopiston kanssa. Koulutus toteutetaan vuonna 2019, joten LAPE ei voi siinä varsinaisesti olla mukana. Siitä pyritään kuitenkin viestittämään verkostoille ja kannustetaan osallistumiseen.

Lisäksi on kehitetty sovellus perheasioiden sovitteluun yhteistyössä Inforglobe Oy:n kanssa. Sovellusta pilotoitiin syksyllä 2018 useassa yksikössä Turun seudulla. Sovelluksella pyritään tuomaan riittäville vanhemmille esiin lapsen näkökulma ja lapsen kannalta tärkeät asiat arjen jatkumisen ja muiden tärkeiden tekijöiden kautta.

Perheoikeudellisten palveluiden ylikunnallinen suunnittelu oli aloitettu vuonna 2016 ja vuonna 2017 Lupa auttaa! -hanke tuli mukaan kehittämistyöhön ja otti vastuun perheoikeudellisten palveluiden maakunnallisesta suunnittelusta. Tarve yhteiseen yksikköön lähti siitä, että monessa kunnassa lastenvalvojia on vain yksi tai lastenvalvojan töitä hoidetaan muiden töiden ohella. Lastenvalvojan on usein hankalaa saada tukea työhön kunnan ainoana työntekijänä. Keväällä 2017 perustettiin perheoikeudellinen työryhmä suunnittelemaan perheoikeudellisten palveluiden maakunnallista järjestämistä. Lisäksi perheoikeudelliseen työhön liittyen pidettiin kaksi yhteiskehittämispäivää. Keskeisistä perheoikeudellisista prosesseista luotiin prosessikaaviot. Lastenvalvojen ja olosuhdeselvitysten tekijöiden työtapojen yhdenmukaistaminen aloitettiin hankkeen aikana ja tätä työtä jatketaan vuonna 2019. Tavoitteena on, että palvelu olisi jatkossa yhtenäistä ja laadukasta jokaisessa kunnassa. Maakunnallisen kehittämisen tuloksena luotiin suunnitelma maakunnallisista perheoikeudellisista palveluista, jossa muun muassa ehdotetaan otettavaksi käyttöön erilaisia sähköisiä palveluita. Perheoikeudellisten palveluiden osalta maakunnallista verkostoa ylläpidetään niin lastenvalvojen kuin olosuhdeselvitysten tekijöiden osalta.

Maakunnallinen perheoikeudellinen yksikkö ei toteutunut hankkeen aikana johtuen kuntien sote-johtajien päätöksistä, joiden mukaan ensin oli tarkoituksena perustaa yhteinen yksikkö vuoden 2019 alusta alkaen, sitten päädyttiin jatkamaan vain sisällöllistä kehittämistä ja syksyllä 2018 sote-johtajat linjasivat, että yksikön valmistelua jatketaan siten, että yksikkö aloittaisi toimintansa 1.1.2020. Turku valmistelee parhaillaan ehdotusta yhteisestä yksiköstä muille kunnille.

Vaativia erotilanteita varten luotiin suunnitelma, jonka mukaan OT-alueelle perustetaan osaamistiimi, jonka tehtävänä on tarjota tukea vaativimpiin erotilanteisiin perus- ja erityistason työntekijöille sekä kehittää ja jalkauttaa työmenetelmiä ja -tapoja vaativiin erotilanteisiin liittyen. Osaamistiimillä on tiivis yhteys alueen korkeakouluihin, joihin se välittää tietoa tutkimustarpeista ja on mukana jalkauttamassa tutkimustietoa omalla alueellaan. Mallinnuksen perusteella luotua osaamistiimimallia pilotoitiin lokakuussa 2018 siten, että käsittelyyn osallistui OT-alueelta henkilöitä Pohjanmaalta, Satakunnasta ja Varsinais-Suomesta.

Pääkaupunkiseutu ja Uusimaa

Elina Palojärvi

Eropalvelut ja sovinallinen yhteistyövanhemmuus – temaattinen työryhmä

Pääkaupunkiseudun Lape-hankkeen yksi läpileikkaava teema on eroperheiden palvelut. Hankesuunnitelman perhekeskusosioon kirjattujen tavoitteiden lisäksi oli ajankohtaista käynnistää Lape- ja sote-kehittämisen yhteensovittava valmistelutyö palveluista, joiden on tulevassa sotessa perusteltua olla keskitettyjä palveluita siten, että johtaminen on keskitettyä ja palveluilla on tarvittava määrä alueellisia toimipisteitä. Näistä palveluista yhtenä mainittakoon perheoikeudelliset asiat.

Tavoitteisiin vastaamiseksi perustettiin työryhmä Eropalvelujen ja sovinallisen yhteistyövanhemmuuden kehittäminen. Työryhmässä oli jäseniä Helsingistä, Espoosta, Vantaalta, Porvoosta, Järvenpäästä, Hyvinkäältä, Keravalta ja seurakunnan perheasiain neuvottelukeskuksesta. Työryhmän vetovastuu oli Espoolla ja puheenjohtajana toimi perheasioiden yksikön päällikkö Marjatta Karhuvaara. Työryhmäkokouksien lisäksi asioita valmisteltiin alatyöryhmissä. Työryhmä järjesti järjestötyöpajan, jossa suunniteltiin eron ensiapupisteiden toimintaa. Järjestöjen kanssa tavattiin työpajan jälkeen myös kuntakohtaisesti.

Työryhmä aloitti toimintansa työstämällä Lanupe-ryhmän toimeksiannosta Uudenmaan maakunnan toimintamallin perheoikeudellisten palvelujen keskittämiseksi. Työryhmässä tuotettiin palvelukuvaukset perheoikeudellisten palvelujen organisoinnista ja johtamisesta sekä kymmenestä perheoikeudellisesta palvelusta. Taustatiedoksi ryhmä toteutti laajan kyselyn palvelujen nykytilasta. Kaikista Uudenmaan 26 kunnasta selvitettiin palvelujen organisointia, toimipisteitä, henkilöstömääriä sekä tiettyjä suorite- ja taloustietoja. Puheenjohtaja esitteli palvelukuvaukset Lanupelle ja välikatselmuksessa ja niistä saatiin hyvää palautetta. Lopullinen esittely Lanupelle pidetään marraskuussa 2018. Palvelukuvauksia tullaan hyödyntämään maakuntavalmistelussa.

Työryhmän toinen toimeksiantaja oli Pks Lape:n perhekeskuksen suppea kehittämisryhmä. Toimeksiantona oli pääkaupunkiseudun Lapsen paras yhdessä enemmän -hankesuunnitelmaan kirjattujen tavoitteiden täsmentäminen ja konkretisointi. Keskeiseksi kehittämiskohteeksi nousi perhekeskustoimintaan soveltuva eroauttaminen, erityisesti eron ensiapupisteet. Työryhmä määritteli, mitä eroauttamisen palveluja tulisi ainakin olla saatavilla maakunnan tuottamana (perusvalikko) ja mitä palveluja tarvitaan lisäksi järjestöjen ja seurakuntien tarjoamana (täydentävät). Ryhmä koosti eroauttamisen hyviä käytäntöjä ja niistä tehtiin palvelukuvaukset. Myös järjestöjen palveluista pyydettiin palvelukuvaukset palvelujen sisällön ja laadun varmistamiseksi. Palvelukuvauksia hyödynnettiin eropalvelujen kokonaisuuden hahmottamisessa sekä konkreettisesti eron ensiapupisteissä työskennellessä.

Espoossa toteutettiin lisäksi perheiden kanssa työskentelevien ammattilaisten ero-osaamista vahvistava kokeilu, työnimeltään Eroagentit. Sekä ensiapupisteiden että Eroagentit -kokeilun osalta on laadittu erilliset raportit.

Työryhmän työskentely oli aktiivista ja jäsenet olivat asiantuntevia ja motivoituneita. Erityisen hyvää oli se, että kehittämistyötä tehtiin aidosti yhteistyössä eri kuntien ja kolmannen sektorin toimijoiden kesken. Palvelujen sisältöjä avattaessa ja palvelukuvauksia laadittaessa jaettiin osaamista ja yhtenäistettiin käytäntöjä. Myös ero-osaamisen vahvistaminen kaikilla tasoilla ja yhdyspintatyöskentely saatiin nostettua kehittämisen kohteeksi. Lähtökohtana oli kehittää palveluja asiakaslähtöisesti, jolloin eropalveluja voidaan tarjota ennaltaehkäisevästi mahdollisimman varhain, eron eri vaiheissa ja perheiden yksilölliset tilanteet ja moninaiset tarpeet huomioiden joustavasti sekä myös yli kuntarajojen.

Eron ensiapupisteiden toiminta jatkuu myös Lape-hankkeen päätyttyä. Toimintaa ehdotetaan vakinaistettavaksi kiinteäksi osaksi perhekeskuskokonaisuutta, sisäänkäynniksi eropalvelujen palvelujärjestelmään. Kehittämisen- ja juurruttamistyö jatkuu pilotissa saatujen kokemusten pohjalta.

Keskeiseksi työryhmän työskentelyn tuotokseksi nousi ehdotus uudeltaisesta perhekeskustoimintaan soveltuvasta ja vahvasti ensiapupistetoimintaan kiinnittyvästä eroauttamisen palvelusta - eroauttamiseen erikoistuneesta sosiaaliohjauksesta. Sosiaaliohjaajien rooli olisi moninainen, asiakastyössä sosiaaliohjauksen keskiössä olisi kevyen ja lyhytkestoisien tuen tarjoaminen yhteistyövanhemmuuteen sekä lapsen eron

jälkeisestä arjesta sopimiseen ja selviämiseen. Työryhmän ehdotus ei edellytä välttämättä uusia vakansseja, sillä kunnissa jo työskentelevistä sosiaaliohjaajista osa voisi erikoistua eroauttamiseen ja toimia ainakin eron ensiapupisteessä sosiaaliohjaajille ajatelluissa tehtävissä.

Eron ensiapupiste on pääkaupunkiseudun Lape-hankesuunnitelmassa mainittu pilotti. Eron ensiapupisteen tavoitteena on eropalvelujen helpompi saavutettavuus, matalampi kynnys, nopeampi apu ja tuki, mahdollisuus puhua erosta, tiedontarpeeseen vastaaminen kokonaisvaltaisemmin sekä ajantasaisempi ja oikea-aikaisempi palveluohjaus. Ensiapupisteen toiminnan lähtökohtana on lapsen oikeus molempiin vanhempiinsa ja yhteistyövanhemmuus. Lähisuhdeväkivallan ja sen riskin tunnistaminen sekä riittävän tuen ja suojelun varmistaminen erotilanteessa on tärkeää.

Eron ensiapupiste tarjoaa ohjausta ja neuvontaa erotilanteisiin, eroperheen erityiskysymyksiin ja lasten asioiden järjestämiseen. Ensiapupisteessä on mahdollisuus erosta puhumiseen – sekä käytännön asioista että tunteista. Ensiapupiste on tarkoitettu kaikille, joita ero koskettaa: nuorille, vanhemmille, isovanhemmille ja muille läheisille. Ensiapupisteessä voi asioida nimettömänä ja myös ilman toista vanhempaa. Lisäksi ensiapupiste toimii konsultaatiopisteenä eroperheiden kanssa työskenteleville ammattilaisille.

Eron ensiapupiste toimii kuntavetoisesti kooten yhteen kunnan, järjestöjen, seurakuntien ja oikeusapu-toimiston toiminnan tukien ja vahvistaen monitoimijaista työskentelyä. Ensiapupisteessä voidaan organisoida ja tarjota palveluja, jotka eivät tällä hetkellä kuulu kenenkään vastuulle, mutta ovat perheiden hyvinvoinnin kannalta ensiarvoisen tärkeitä varhaisen vaiheen palveluja (esim. vanhemmuussuunnitelmaklinikat, ”Hyvä tulevaisuus”-kokoukset ja Eron ABC -tyyppiset tilaisuudet).

Lape-hankkeessa pilotoitiin eron ensiapupistettä Helsingissä, Espoossa, Vantaalla, Porvoossa ja Järvenpäässä. Asiakkailta oli mahdollisuus asioida myös muualla kuin oman kotikuntansa eron ensiapupisteessä. Pilottia suunniteltiin kevään 2018 aikana tiiviissä yhteistyössä järjestöjen kanssa ja toiminta käynnistyi kunnasta riippuen huhti-elokuussa. Joissakin kunnissa ensiapupistetoimintaan linkitettiin myös lastenvalvojien ajanvaraukseton walk-in -palvelu.

Eron ensiapupisteissä asioi tasapuolisesti sekä isiä että äitejä ja lisäksi muutamia isovanhempia. Suurin osa vanhemmista on asioinut ensiapupisteessä yksin, mutta toinen vanhempi on saattanut tulla asioimaan ensiapupisteessä myöhemmin toisen vanhemman suosituksesta. Ensiapupisteissä on asioitu myös englannin ja ruotsin kielellä. Asiakkaat ovat halunneet keskustella hyvinkin henkilökohtaisista tilanteistaan ja saada apua ja tukea sekä juridisiin että käytännöllisiin kysymyksiin. Usein vanhemmilla on ollut huoli siitä, miten ero vaikuttaa lapsiin. Lisäksi ensiapupisteissä on käynyt eroperheiden kanssa työskenteleviä ammattilaisia. Heille on tarjottu tietoa ensiapupisteen toiminnasta ja tarjolla olevista eropalveluista.

Eron ensiapupisteeseen liittyen toteutettiin sähköiset asiakas- ja työntekijäkyselyt. Asiakkaiden vastauksia ehdittiin saada 15 kappaletta. Asiakkaat kokivat eron ensiapupisteen erittäin tai melko hyödylliseksi ja suosittelisivat palvelua muillekin. Asiakkaat kiittivät palvelun nopeutta, helppoutta, matalaa kynnystä sekä ystävällistä, avuliasta ja ammattitaitoista palvelua. Yksittäisiä parannusehdotuksia annettiin yksityisyyden lisäämisestä sekä miesnäkökulman ja oikeudellisten palvelujen vahvistamisesta.

Ensiapupisteissä työskenteli sekä kuntien työntekijöitä että kolmannen sektorin toimijoita. Palautekyselyn perusteella (n=20) työntekijät ovat toiminnan vakinaistamisen kannalla ja valtaosa koki palvelun melko tai erittäin merkitykselliseksi asiakkaiden kannalta. Palautteessa korostetaan markkinoinnin merkitystä, jotta asiakkaat löytävät palvelun. Palvelun järjestämisessä tulee kiinnittää huomiota mm. sijaintiin, aukioloaikoihin, tilojen toimivuuteen, yksityisyyden varmistamiseen ja toimijoiden selkeisiin rooleihin.

Eron ensiapupisteiden toiminta on vielä alkuvaiheessa, mutta ensimmäiset kokemukset ovat olleet rohkaisevia. Markkinointia on tarpeen tehostaa, jotta yhä useampi asiakas osaisi ja rohkenisi hakea tarvitsemaansa tietoa ja tukea itselleen ja perheelleen mahdollisimman varhain.

Ensiapupisteiden toiminta jatkuu kaikissa pilottikunnissa ja toimintaa kehitetään saadun palautteen perusteella. Suunnitteilla on puhelinpalvelun kokeileminen kasvokkain tapahtuvan asiakaspalvelun ja kohtaamisen rinnalla. Myös Erocafe -toiminnan käynnistäminen eroperheiden kanssa työskentelevien ammattilaisten konsultaatio- ja perehdytyspisteenä on suunnitteilla. Tilojen sopivuutta ja palvelun aukioloaikoja pohdittaessa on tärkeää huomioida ensisijaisesti asiakkaiden tarpeet ja toiveet. Ensiapupisteiden osaaminen juristien kysymysten osalta tulee varmistaa toimivilla rakenteilla (esim. vahva kytkös perheoikeudellisiin

palveluihin ja konsultointimahdollisuus sosiaalitoimen lakiasiainpalveluihin) sekä oikeusaputoimiston roolin vahvistamisella.

Työryhmä ehdottaa eron ensiapupisteiden vakiinnuttamista kiinteäksi osaksi perhekeskuskokonaisuutta, sisäänkäynniksi eroauttamisen palvelujärjestelmään. Ensiapupisteessä asiakkaat kohdataan kiireettömästi matalalla kynnyksellä heidän ajankohtaisista tarpeistaan käsin asiantuntevasti, oikean tiedon äärellä ja ohjataan tarvittaessa heille sopivaan jatkopalveluun. Ammattilaisille ensiapupiste toimii perehdytys- ja konsultointipisteenä sekä monitoimijaisen työskentelyn mahdollistajana ja vahvistajana.

Pirkanmaa

Marja Olli

”Miten jaksaa sellaisen vanhemman kanssa, joka on vielä viidenkin vuoden jälkeen katkera erosta ja puhuu siitä edelleen koko ajan?”

Ero-opas nuorilta vanhemmille, MLL Tampereen osasto 2014

Varhainen tuki perheille kannattaa. Jokainen estetty huostaanotto vähentää kustannuksia 60 000€ vuodessa (THL:n vaikuttavuus ja kustannukset sivusto). Tampereella vuonna 2017 tehdyn selvityksen mukaan sijoitetuista lapsista yksinhuoltajien lapsia oli 26 %, eroperheistä 38 % ja uusperheistä 11 %. (Tampereen kaupunki, selvitys huostaanoton syistä 2017). Samoin kansallinen kohorttitutkimus 1987 syntyneiden osalta vahvistaa, että suomalainen palvelujärjestelmä toimii vasta vakavien ongelmien ilmaannuttua. Kohortin tulosten mukaan merkittävä osa tästä ikäluokasta kohtasi korjaavat palvelut. Kohortin tuloksista nouseekin kysymys, pitäisikö palveluiden kyetä ennakoimaan avun tarve jo aiemmin? (THL:n kansallinen syntymäkohortti 1987.)

Pirkanmaan LAPE-työskentelyssä asetettiin tavoite, että asiakas olisi aina oikealla ovella. Pirkanmaan kuntalaisille toteutettu LAPE-hankkeen Vaikuta -kyselyn vastaukset vahvistivat tätä tavoitetta. Perheet toivovat voivansa ilmaista avun tarpeensa palveluissa, joissa päivittäin asioivat.

Perhekeskus-työssä on tärkeää tunnistaa perheiden erilaiset tilanteet, jotta voidaan varmistaa sovinallinen ero. Lasta ja hänen kehitystään vahingoittavat vanhempien riitaiset välit ja ilmiöt riitojen ympärillä (esim. Karttunen 2010, Salo 2013). Perhekeskus-työssä on tärkeää tunnistaa perheiden erilaiset tilanteet, jotta voidaan varmistaa sovinallinen ero. Työntekijöillä on oltava erilaista osaamista kuulemaan, tunnistamaan ja kohtaamaan erotilanteessa olevan perheen eri jäsenten tarpeita ja työskennellä yhdessä perheen arjessa olevien tahojen kanssa. Elämme yhteiskunnassa, jossa perinteinen ydinperhemalli toimii edelleen ihanteena ja palveluiden kehittämisen lähtökohtana. Kimmo Jokinen Jyväskylän yliopistolta kertoi tutkimuksensa tuloksista erofoorumissa 2016, että 50 % lapsista tulee elämään lapsuutensa muussa kuin ensimmäisessä perheessään. Tämä ennuste vahvistaa sitä, että perhemuodot tulevat edelleen monimuotoistumaan ja samalla tarpeet palveluiden suhteen muuttumaan.

Pirkanmaan eropalveluiden kehittäminen aloitettiin noin vuosi ennen varsinaisen LAPE-työskentelyn aloitusta. Pohja työlle luotiin, kun 2012 käynnistyi Pirkanmaalla kaksi isoa eropalveluiden hanketta, jotka loivat pohjan nykytilanteelle ja mahdollistivat prosessin, jonka seurauksena eropalveluiden verkosto on Pirkanmaalle syntynyt. Nämä kaksi hanketta olivat käräjäoikeuden follo-sovittelua pilotoiva hanke sekä MLL Tampereen osaston matalan kynnyksen eropalveluita kehittänyt hanke. Molemmista hankkeista syntyi kolmen hankevuoden aikana pysyvä toiminta Pirkanmaan eroauttamisen kentälle.

MLL Tampereen osaston eropalveluiden ympärille kasvoi palveluiden kehittämisen myötä verkosto, jonka kohtaamisen mahdollistajaksi perustettiin vuonna 2015 Pirkanmaan eroverkko. Yksinkertainen tavoite oli lisätä tietoa eroauttamisen ilmiöistä, tukea työntekijöitä työssä jaksamisessa ja mahdollistaa kohtaamiset työntekijöiden välillä. Kolmen vuoden kokemuksen ja osallistujilta kerätyn palautteen mukaan tavoitteessa on onnistuttu. Pirkanmaan eroverkko on tutustuttanut ihmiset toisiinsa. Toisten työn tunteminen ja kasvokkain kohtaaminen ja työn ilmiöiden jakaminen on lisännyt luottamusta toimijoiden välillä sekä mah-

dollistanut toisten palveluiden tunnistamisen. Eroverkon teemat ovat palvelleet ajankohtaisten ilmiöiden jakamisessa ja uuden tiedon oppimisessa. Eroverkko teki myös näkyväksi tarpeen erotyön koordinoinnista. Liian monta päällekkäistä työryhmää pohti samoja teemoja saamatta aikaan konkreettista suunnitelmaa. Työskentely koordinoinnista ehdittiin aloittaa. Kun tieto LAPE-työskentelystä tuli, meillä oli hyvä pohja lähtä liikkeelle; tavoitteet tukivat toisiaan. Työ perhekeskusalueiden verkostoissa tapahtuvan työn vahvistamisesta, yhteisten tavoitteiden ja toimintatapojen luomisesta sekä osaamisen ja hyvien käytäntöjen jakamisesta saivat LAPEn ansiosta mahdollisuuden kehittyä ja kasvaa paremmin asiakkaita palveleviksi konkreettisiksi toiminnoiksi.

Pirkanmaan tavoitteet erotyöskentelyssä

1. Kartoitetaan kaikki olemassa olevat kasvokkain ja sähköisesti tällä hetkellä toteutettavat palvelut ja tehdään niistä selkeät palvelukuvaukset.
2. Muodostetaan eroasiakkaan palvelupolku ja toimintamalli.
3. Vahvistetaan eri lapsiperheiden kanssa toimivien osaamista.
4. Kartoitetaan ja kuvataan eri perheasioidensovittelupalvelut sekä selvitetään katvealueet ja tehdään suunnitelma niiden paikkaamiseksi.
5. Pilotoidaan malli Eron ensiapupisteestä.
6. Luodaan malli matalan kynnyksen ja erityis- ja vaativan tason eropalveluiden välille.

Kaikissa tavoitteissa huomioidaan maahanmuuttaja ja monimuotoiset perheet.

Eron ensiapupistettä lähdettiin Pirkanmaalla rakentamaan pysyviin rakenteisiin MLL Tampereen osaston eropalveluiden ympärille <https://tampere.mll.fi/eroperheiden-kohtaamispaikka>. Tavoitteena oli rakentaa verkosto, jonka toiminta vastaa valtakunnan ohjauksesta tullessiin tavoitteisiin. Kehittämisryhmässä oli mukana Tampere, Kangasalan Srk, Akaa, Miessakit, kokemusasiantuntija ja MLL Tampereen osasto.

Tampereella matalan kynnyksen eroneuvontaa ja ohjausta tarjotaan MLL Tampereen osaston lisäksi Tampereen kaupungin perheoikeudellisten palveluiden palveluohjaajan toimesta, Miessakit ry:stä sekä Kriisikeskus Osviitasta. Osasta yksiköistä tehdään myös sovittua työparityöskentelyä yli organisaatiorajojen. Tätä mallia Tampereella on toteutettu jo useampi vuosi ja LAPE-työskentelyn tavoitteena on juurruttaa työmuoto eri alueiden tarpeita vastaavaksi Pirkanmaalla.

Pilottikuntien kanssa työskentelyssä on jo tähän mennessä ilmennyt, että eropalvelut tuotetaan kunnissa hyvin eri tavoin ja isoin puute on juuri helposti saavutettavien info- ja neuvontapalveluiden osalta. Tähän katvealueeseen on kehitetty eri alueilla jo Lapen aikana erilaisia malleja. Tavoitteena on, että kehitettävät mallit olisivat pysyviä ja sijoittuisivat toimijoiden rakenteisiin, eivätkä olisi pelkkää Pop Up -toimintaa Lapen ajaksi. Lapen aikana Eron ensiapupisteiden sivuille <https://tampere.mll.fi/eroperheiden-kohtaamispaikka/eron-ensiapupiste/> on koottu Pirkanmaalla ja valtakunnallisesti toteutettavat eropalvelut. Olemme markkinoineet laajasti myös www.apuaeroon.fi sivustoa ja tilanneet mm. kaikille LAPE eropalveluiden työryhmissä oleville tunnuksille omien palveluiden lisäämiseksi.

Maakunnallinen Eron ensiapupiste jatkaa toimintaansa MLL Tampereen osaston toteuttamana Tampereella myös LAPE-hankkeen jälkeen. Ensiapupiste on auki joka arkipäivä tarjoten erilaisia matalan kynnyksen palveluita kaikille Pirkanmaalaisille.

Pirkanmaa on iso kehittämisalue, työn onnistuminen vaatii koordinoitua ja jonkinasteisena uhkakuvana nousee väkisin mieleen eropalveluiden koko maakuntaan juurtumisen haasteellisuus ilman koordinaation jatkumista. Tämän uhkakuvan estämiseksi olemme työryhmästä käsin valmistelleet ehdotuksen maakunnan LAPE-ryhmälle, jossa Eron ensiapupiste jatkaisi toimintaa MLL eropalveluiden yhteydessä ja siihen paljakkaisiin yhteisellä rahoituksella työntekijä.

Työssä pystyttäisiin hyödyntämään MLL eropalveluiden kokemusta ja valmista verkostoa sekä tehtäviä olisi mahdollista jakaa erilaisten osaamisten mukaan. Näin saisimme rakennettua laajan koko maakunnan kattavan palvelun vastaten alueiden erilaisiin tarpeisiin. Kustannusrakenne säilyisi kaikille vähintäänkin kohtuullisena ja johtamisesta tulisi todellisuudessa verkostomaista, joka vaatisi välttämättä toimijoiden välistä dialogia.

Jokaisella Pirkanmaan pilottialueella Vanhemmuussuunnitelma juurrutetaan neuvolan, varhaiskasvatuksen ja koulujen nettisivujen ja muiden viestintävälineiden kuten Wilman kautta vanhempien tietoisuuteen. Vanhemmuussuunnitelman pilotoinnista syntyy myös toimeenpanosuunnitelma kaikille perhekeskusalueille. Tätä tavoitetta tukemaan työntekijöille järjestettiin Pirkanmaan eroverkon toimesta koulutus vanhemmuussuunnitelmasta.

Pirkanmaalla ei ole kerätty systemaattisesti palautetta vanhemmuussuunnitelman käytöstä, mutta lastenvalvojien kautta on välittynyt viesti, että osa vanhemmista on tullut tapaamiseen vanhemmuussuunnitelma täytettynä tai he ovat ottaneet sen mukaansa, jos ensimmäisellä kerralla asioista sopiminen on ollut hankalaa. Vanhemmuussuunnitelman juurruttaminen Pirkanmaalla jatkuu kunkin perhekeskusalueen eroverkoston kautta. Vanhemmuussuunnitelman kirjoittaja Vaula Haavisto koulutti Pirkanmaan eroverkon järjestämänä työntekijöitä vanhemmuussuunnitelman käyttöön.

MLL Tampereen osaston koordinoimissa Eron edessä -illoissa (<https://tampere.mll.fi/eroperheiden-kohtaamispaikka/eron-ensiapupiste/eron-edessa-illat/>) vanhemmuussuunnitelma esitellään vanhemmille. Illat tavoittavat vuosittain yli 200 vanhempaa Tampereella. Eron edessä -iltoja levitettiin hyvänä käytäntönä MLL Tampereen osaston toimesta kuudelle eri maakunnalle LAPE-hankkeen aikana.

Eropalveluiden työryhmästä kaksi jäsentä (Miessakit ry. ja Tampereen kaupunki / perheoikeudelliset palvelut) olivat mukana koko hankkeen ajan sähköisten palveluiden työryhmässä. Merkittävimmät kehittämisen kohteet eropalveluiden osalta tunnistettiin eri työryhmissä olevan yhtenäisissä sähköisissä viestintävälineissä sekä tiedon löytämisessä samasta paikasta verkossa palvelun tuottajasta riippumatta. Sähköisillä viestintävälineillä tarkoitetaan esimerkiksi chat-toimintojen mahdollistamista sekä kasvokkaisen virtuaalisen yhteyden luomista asiakkaan ja työntekijän välille. Näitä välineitä voitaisiin hyödyntää niin ohjaus- ja neuvontatyössä kuten myös perheasioiden sovittelussa.

Kuntien eropiloteissa jatketaan näiden tietoa lisäävien sähköisten pisteiden juurruttamista ja tehdään toimeenpanosuunnitelma LAPE:n jälkeiseen työskentelyyn kaikille perhekeskusalueille. Sähköisten palveluiden työryhmässä esiteltiin erilaisia välineitä saavuttaa virtuaalinen yhteys asiakkaaseen. Näistä välineistä VideoVisit on jo LAPEn aikana otettu käyttöön muutamissa kunnissa. Tavoitteena on, että mahdollisuus olisi jatkossa kaikkien kuntien lisäksi myös erotyötä tekevissä järjestöissä ja seurakunnissa. Tampereen kaupungin lastenvalvojat lähtivät LAPE-hankkeen aikana ideoimaan sähköistä ajanvarauspalvelua.

Pirkanmaalla työskenneltiin eroasioiden parissa yhdessä isossa ja viidessä pienemmässä alatyöryhmässä. Lisäksi tehtiin työtä hankkeen muiden kehittämisryhmien kanssa. Työskentelyssä ovat yhdenvertaisina olleet niin kunnat, järjestöt, seurakunnat, oppilaitokset sekä Pirkanmaan käräjäoikeus. Kehittämistyötä ovat olleet tekemässä Tampereen kaupungilta perheneuvola, perheoikeudelliset palvelut, kuraattoripalvelut, neuvolatyö, Pirkkalan kunta, Nokian perhekeskus, Ikaalisten kunta, Urjalan kunta, Ylöjärven seurakunta, Kangasalan seurakunta, Tampereen ev.lut seurakuntien perheasiainneuvottelukeskus, Tampereen ensi- ja turvakotiyhdistys, Miessakit ry, Setlementti Tampere, Pirkanmaan käräjäoikeus, Tampereen yliopisto ja Tredu.

Osaamisen ja kehittämisen alatyöryhmä suunnitteli ja toteutti piloteissa *Tunnista, kuule, kohtaa perheen tarpeet vanhempien erotilanteessa* -koulutuksen. Koulutus oli suunnattu peruspalveluissa työskenteleville. Näihin pilottialueiden koulutuksiin osallistui yhteensä 200 alueiden työntekijää. Koulutus toteutettiin työpajoina, joista osallistujat valitsivat itselleen yhden sekä aamu- että iltapäivään. Valittavia teemoja olivat: Miten tukea perhettä omasta työstä käsin, mistä erossa sovitaan, mitä jos ei pystytäkään sopimaan, lähisuhdeväkivalta, eron jälkeen uusperhe sekä monikulttuuristen perheiden tarpeet erotilanteissa. Työpajoja ennen pidettiin yhteinen aloitus, jossa käytiin läpi perhekeskustöiden tavoitteita ja erityisesti eropalveluiden osuutta osana perhekeskusverkoston palveluita. Koulutusten keskeinen palaute oli tiedon lisäämisen tarpeellisuus, rohkeuden vahvistaminen perheiden vaikeidenkin elämäntilanteiden äärellä sekä oman alueen palveluiden tunteminen. Eniten toivottu teema pilotoitujen lisäksi oli isät ja heidän roolinsa ja kohtaamisensa erotilanteessa eri palveluissa. Koulutusten tarkemmat palautteet löytyvät Pirkanmaan LAPE-raportista.

Palvelupolun alatyöryhmässä rakennettiin yhteistyössä Minutor OY:n ja erotyöryhmän kanssa malli palvelupolusta, palveluiden minikriteereistä, palveluiden oikea-aikaisuuden tunnistamisesta, asiakassegmentoinnista ja eron ulottuvuuksista, joiden ympärille asiakkaiden tarpeet rakentuvat. Piloteissa koottiin perhe-

keskusalueille oma eroverkosto, jonka tavoitteena oli tunnistaa oman alueen eropalvelut ja niiden katvealueet sekä levittää hyviä käytäntöjä omalle alueelle toteutettavaksi. Eroverkosto kokoa ja kuvaa kaikki eropalvelut samalle sivustolle, jotta asiakkaiden ja palveluihin ohjaavien toisten ammattilaisten olisi helpompi löytää ne. Perhekeskusten eroverkosto saa tukea työhönsä Pirkanmaan eroverkolta. Pilottityöstä on nostettu toimeenpanoehdotukset, joita toteutetaan osittain jo LAPE-hankkeen aikana ja osittain tehdään suunnitelma toteutuksesta tuleville vuosille.

Sovittelun alatyöryhmä toteutti työpajan, jossa kuvattiin perheasioiden sovittelun erilaisia toteuttamismuotoja ja kartoitettiin sovitteluun liittyviä tarpeita. Ykköstarpeiksi nousivat perheasioidensovittelun peruskoulutus sekä jatkotapaamiset sovittelutyötä tekevien kesken. Myös tiedon lisäämistä perheasioiden sovittelusta, tavoitteista ja sen tarpeellisuudesta kaivattiin kuntiin lisää. Esille nousi myös sovittelupalvelun tarve päästä sovitteluun muualle kuin omalle perhekeskusalueelle. Työpajan seurauksena toteutettiin perheasioiden sovittelukoulutus 24 pirkanmaalaiselle ammattilaiselle. Koulutuksen lähtökohtana oli työpajasta noussut tarve, että yli puolesta Pirkanmaan kunnista ei ole riittävästi perheasioiden sovittelijoita. Tämä tarkoittaa sitä, että lakisääteinen palvelu ei toteudu kaikille yhdenvertaisesti. Koulutusta markkinoitiin kaikkiin Pirkanmaan kuntiin ja ensisijaisena valintaperusteena pidettiin hakijoita, jotka tulivat alueilta, joissa ei ollut riittävästi sovitteluosaamista. Lisäksi päätettiin valita kaksi järjestön edustajaa, jotka voivat vastata tarpeeseen oman kunnan ulkopuolisesta sovittelijasta. Koulutukseen haki 42 ammattilaista, joista 24 valittiin koulutukseen. Hakijat tulivat eri alueilta, mutta emme saaneet hakemuksia kaikilta katvealueisiin kuuluvilta kunnilta.

High conflict eroasioita työstiin ensin eropalveluiden työryhmässä, jossa tunnistettiin teemoja, joihin eroasioissa koetaan tarvittavan laajempaa osaamista. Tämän työskentelyn jälkeen työ siirrettiin OT-toimintamalliryhmälle ja ryhmään siirtyi myös kolme eropalveluiden ryhmäläistä, jotta tieto jo tehdystä työstä siirtyisi myös OT-työryhmäläisille. Työryhmä valmisteli ehdotuksen toimintamallista, joka on luetavissa Pirkanmaa LAPEn loppuraportista. Pirkanmaan eroverkon teemat keskittyivät vuonna 2018 High conflict -teemojen äärelle. Aiheina olivat Eron jälkeinen vaino sekä No kids in the middle -työskentelymalli.

Tarkempi työskentely kaikista piloteista on kuvattu Pirkanmaan LAPE-raporttiin, joka löytyy joulukuun aikana Pirkanmaan LAPEn nettisivuilta www.lapepirkanmaa.fi. Sivut jatkavat toimintaansa hankkeen päätymisen jälkeen.

Kainuu

Marika Uhlbäck & Helena Saari

Kainuun lähtötilanteessa eroauttamisen palveluja on tarjolla eri sektoreilla. Tietoisuus eri palveluista ja toiminnoista on hajanaista. Palvelut ovat suunnattu aikuisille.

MUKAVA Kainuu -hankkeen eroauttamisen projektiryhmäksi koottiin maakunnallinen ja yli hallintorajojen toimiva EROtiimi, jonka tehtävänä oli koota eroauttamisen palvelut niin paikallisella tasolla kuin valtakunnan tasolla. Lisäksi projektiryhmä kävi moniammatillista vuoropuhelua tämänhetkisistä lapsiperheiden eroon liittyvistä ilmiöistä itse kunkin työn/toiminnan näkökulmasta katsottuna ja katvealueiden ilmaantuessa kokeiltiin uusia toimintamalleja. Pitkän tähtäimen tavoitteena on kehittää eroauttamista Kainuussa niin, että perheet saisivat oikeanlaista tukea oikeaan aikaan ja tuen mahdollisuudet ovat helposti löydettävissä.

Kainuussa perustettiin EROtiimi, missä toimijat ovat moniammatillisesti ja laajasti niistä palveluista, jotka toteuttavat eroauttamiseen liittyviä palveluja. Tiimi muodostui eri palvelujen, soten, kuntien, yhdistysten ja järjestöjen toimijoista. Tämä on toteutettu Mukava Kainuu -hankkeessa, jossa yhtenä tavoitteena on kehittää eroauttamista Kainuussa. Eri palveluiden toteuttajat ovat nimenneet edustajan EROtiimiin. Tavoitteeksi asetettiin, että EROtiimi toimii osana perhekeskusta. Tiimi on moniammatillinen, jossa myös vertaistuelliset järjestöt ja vapaaehtoistoimijat ovat tärkeä osa kehittämistyötä. EROtiimissä käydään läpi eri toimijoiden näkökulmasta ajan ilmiöitä ja millaisia toimintoja tai palveluja kenttätööhön tarvitaan.

Kainuussa selvitettiin myös ammattilaisten koulutustarpeita eroauttamisen näkökulmasta ja esitettiin koulutustoiveita koulutuspäällikölle. Tavoite on, että ammattilaisten tietotaito yhdistyy eri osaajista, resursseja voidaan jakaa ja moniammatillinen yhdyspintatyö mahdollistuu. Eri lasten, nuorten ja perheiden parissa toimivat ammattilaiset tietävät eroauttamisen palveluista ja toiminnoista sekä osaavat ohjata hakemaan apua ja tukea. Myös aikuispalveluissa toimivat saavat tukea lapsen näkökulman ylläpitämiseen. Tavoite on, että asiakas saa tarvitsemaansa tukea oikeaan aikaan ja joustavasti.

Kehittämisen tuloksena saadaan yhteistyötä eroauttamisessa, resurssien jakaminen tuo kokonaistaloudellista säästöä eri palveluille. Asiakkaat saavat oikeaan aikaan joustavasti tukea ja taloudellinen tuki tulee tätä kautta myös asiakkaille.

Eroitiimi -projektiryhmän työskentelyn aikana toteutettiin:

- Lasten erovertaisryhmät koko Kainuun alueelle
- Tilli Toukka alle kouluikäisten lasten erovertaisryhmän ohjaajan verkkokoulutusmahdollisuus
- Ero lapsiperheessä -koulutus (live streamaus) kaikille lasten, nuorten ja perheiden parissa toimiville
- Maksuton ”teemakassi” -pilotointi Kuhmon kirjastolla: perheille koottuna käytännön vinkkejä, tietoa palveluista, ryhmistä & vanhemmuussuunnitelma kangaskassiin, jonka sai ottaa kirjastolta maksutta mukaan omaksi. Kirjasto huolehti esille teemaan liittyvää kirjallisuutta lainattavaksi niin aikuisille kuin lapsille sekä kirjallistat.
- Eron edessä -iltojen pilotoinnit
- Vanhemmuussuunnitelman esille tuominen yhtenä työvälineenä
- Ero-oppaan 1. version työstäminen (koottuna tulostettava opasvihkonen verkkosivuille)

Jatkossa on tarkoitus viedä suunnitelma sähköiseksi Kainuun perhekeskusten verkkosivuille. Esimerkiksi: ”En jaksa” -chat mahdollistaa anonyymien keskusteluavun ja palveluneuvonnan ammattilaisen kanssa 1x/vko. Tällä hetkellä nuoret voivat käydä keskustelemassa ”Onks tää normaalia” -chatissa ja esimerkiksi eroasiat ovat myös olleet nuorilla yksi mieltä askarruttava asia.

LAPE-muutosohjelman aikana eroperheille toteutui lasten erovertaisryhmät koko Kainuun alueella. Monialainen toimijaverkosto mahdollisti joustavan toteutusajankohdan. Eri toimijoiden tuottamalla tiedolla voidaan tiimissä keskittyä olemassa oleviin ilmiöihin ja tuottaa oikeanlaisia palveluja, esim. vertaisryhmätoimintaa. Asiakkaat saavat myös ajantasaista tietoa eri palveluista.

Henkilöstö sai ajantasaista, uutta ja tutkittua tietoa joustavasti. EROitiimin toimijat välittivät tietoa omiin yksiköihin. EROitiimin toimijat jakoivat osaamista laajasti ja yhdessä oppien samalla toinen toisiltaan. Toimijoiden osaamisen hyödyntäminen tehtiin uudella tavalla.

Palveluja voidaan järjestää uudella tavalla monitoimijaisesti siten, että sote, kunta, seurakunta, järjestöt ja yhdistykset tekevät yhteistyötä, vaikka toimijoiden taustayhteisö on eri. Yhdyspintatyö tulee näkyväksi ja palvelut täydentävät toinen toisiaan. Palvelujen osa-alueita voidaan jakaa tehokkaammin ja joustavammin. Puretaan päällekkäisyyttä. Palveluja voidaan suunnata sen hetken tarpeeseen joustavammin.

Kokonaistaloudellinen hyöty toteutuu niin palvelujen tuottajille kuin asiakkaillekin. Eri toimijoiden resurssien jakaminen, päällekkäisyyksien purkaminen ja joustavuus asiakkaille tuovat säästöä.

Esimerkkejä järjestöjen kehittämistoiminnasta LAPE-muutosohjelmassa

Yhden Vanhemman Perheiden Liiton kokemuksia LAPE-muutosohjelman kehittämistyöstä

Yhden Vanhemman Perheiden Liitto ry on tiedottanut Espoon, Vantaan ja Helsingin Eron ensiapupisteistä Muuttuva Perhe -jäsen- ja tiedotuslehdessään, kotisivuillaan ja Facebook-sivuillaan. Viime keväänä toiminnanjohtaja ja Uudenmaan aluekoordinaattori osallistuivat Espoon ja Helsingin eron ensiapupisteen suunnittelutilaisuuteen.

Liitto teki pitkän jutun vanhemmuussuunnitelmasta liiton Muuttuva Perhe-lehteen. Mukana oli linkki ja pyyntö kommentoida suunnitelmaa tarvittaessa, koska kommentointivaihe oli silloin vielä menossa. Jutussa esiteltiin konkreettisia kysymyksiä, jotka ovat kiinnostaneet lukijoita.

Liitto on tiedottanut apuaeroon.fi -sivustolla noin sadan vertaisryhmänsä toiminnasta, eroryhmistä, vanhempien eron ABC-kursseista, verkkochateista, asianajajien päivystyspuhelimesta, leireistä ja tuetuista lomista, joita liitto järjestää yhteistyössä lomajärjestöjen kanssa. Lisäksi sivustoa on markkinoitu seminaareissa.

Liiton aluekoordinaattorit järjestivät viime vuonna viisi strukturoitua eroryhmää, joihin osallistui 54 henkilöä. Aikuisten ryhmissä keskityttiin erokriisin hoitamiseen ja läpikäymiseen vertaistuen ja toiminnallisten harjoitusten avulla, pienten lasten eroryhmissä lähinnä tunnetaitojen vahvistamiseen.

Pohdinta

Perheen aikuisten suhteen päättyminen merkitsee aina muutosta myös perheen lapsille. Samaan aikaan, kun puretaan entistä tapaa elää, luodaan uutta toimivaa tapaa olla yhdessä vanhempia yhteisille lapsille. Usein eroon liitty myös vahvoja pettymyksen, vihan, surun ja luopumisen tunteita, mutta myös huojennusta ja helpotusta hankalan elämänvaiheen jäädessä taakse. Perheiden auttamisen ja tukemisen keskeisin tavoite on eron jälkeisen yhteistyövanhemmuuden tukeminen.

Eroava ihminen voi haluta eroon liittyvien asioiden ja päätösten tapahtuvan nopeasti, jotta pääsisi elämässään eteenpäin. Nopeat päätökset voivat kuitenkin olla haasteellisia, sillä erokriisissä päätös voi olla toisenlainen kuin se olisi harkinnan ja kriisin helpottamisen jälkeen. Sen vuoksi on ensiarvoisen tärkeää, että akuuttiin kriisivaiheeseen voi saada pikaisesti apua eron ensiapupisteestä.

Juridiset ja taloudelliset asiat, muutot, asunnon myynti tai ostaminen ovat kaikki aikaa vieviä asioita, joiden tekemiseen tarvitaan usein myös ulkopuolista apua. Siksi avun on löydettävä nopeasti ja mieluummin maksutta, jotta kaikki perheet voivat hakeutua avun piiriin. Kaikessa eroauttamisessa tulee muistaa vanhemmuuden tukeminen ja ratkaisujen tekeminen lapsilähtöisesti. Lapsen etu ja oikeudet ovat eroauttamista ohjaava arvo.

Maakunnan alueella selvitetään kaikki eroauttamisen ja vanhemmuuden tuen palvelut, joista tiedotetaan alueen asukkaille keskitetysti perhekeskuksen sivuilla. Eroauttamisen osaamista parannetaan koulutuksella. Eroauttamisesta rakennetaan hoitopolku, joka kuvataan ja ylläpidetään. Vastuu hoitopolun pitämisestä ajan tasalla on eroauttamisen kehittämisen työryhmällä. Verkossa tapahtuvia palveluja tulee arvioida ja kehittää ja niistä on tiedotettava perhekeskuksen toimijoita sekä asiakkaita toistuvasti.

Maakunnan ja perhekeskusverkoston tehtävänä on selkeyttää palvelukokonaisuutta, yhteensovittaa, tiedottaa ja koordinoita eropalveluja maakunnan alueella. Eroauttamisen kehittämisestä on vastuussa maakunnallinen eroauttajien verkosto. Perhekeskustoimijat, järjestöt ja alueen seurakunnat muodostavat säännöllisesti kokoontuvan yhteistyöelimen, jonka tehtävä on seurata ja kehittää palveluja perhekeskuksen alueella.

Parisuhteen, vanhemmuuden ja kriisien tuki on oltava lähellä toisiaan (perhekeskuksessa, neuvoloiden lähellä, työterveyshuollossa). Vähennetään aktiivisesti ja tietoisesti poislähtämisen kulttuuria niin, että matalan kynnyksen varhainen tuki on mahdollista saada neuvolasta tai muusta lähipalvelusta. Kaikilla vanhemmilla ei ole mitään sosiaalisia verkostoja, joten asia pitää aina muistaa tarkastaa. Tästä syystä lisätään vertaistukea ja mahdollistetaan perhekeskuksen tiloissa vertaistoiminta.

Eroavun saaminen perhekeskuksessa järjestetään siten, että eron tultua puheeksi missä tahansa matalan kynnyksen palvelussa tapahtuu eroapuun ohjaus saman tien, ilman lähetettä. Vanhemmuuden ja parisuhteen puheeksi oton koulutukset edesauttavat eroasioiden puheeksi ottamista ja työntekijöiden ammattitaito eroauttamisessa paranee.

Kaikille neuvoloiden asiakkaille tarjotaan aktiivisesti mahdollisuutta tulla ylimääräiselle palveluohjauskäynnille jo siinä vaiheessa, kun parisuhteeseen tulee paria itseään huolta aiheuttavia elementtejä. Maakunnan alueella tulee seurata avioerojen ja raskaudenkeskeytysten määrää sekä mielenterveyspalvelujen käytön kehitystä matalan kynnyksen palvelujen tarjoamisen lisäämisen jälkeen.

Perhekeskustoimijoiden täydennyskoulutukseen lisätään parisuhde- ja vanhemmuusosaamista sekä tuetaan ammattihenkilöstön verkottumista, jotta tieto palvelujen (suuresta) määrästä on kaikkien ulottuvilla. Lisätään verkossa toimivia matalan kynnyksen anonyymejä neuvontapalveluja ja palveluohjausta osaksi auttamisverkostoa ja tiedotetaan palveluista keskitetysti alueella ammattilaisille sekä avoimissa kohtaamispaikoissa perheille. Pelkkä tiedollinen tuen antaminen ei riitä, sillä eroavat ovat vahvasti emotionaalisen järkytyksen tilassa ja tarvitsevat siksi psyykkistä ja sosiaalista tukea.

LAPE-muutosohjelmassa on korostettu yhteistyötä sekä sivistys-, sosiaali- ja terveystoimen välillä että kolmannen sektorin, järjestöjen ja seurakuntien, välillä. Yhteistyö on kehittämistyön aikana päässyt hyvään alkuun ja tärkeää onkin, että hyvin alkanut yhteistyö jatkuu varsinaisen hankekauden päättyttyä. Rajapinoista päästään näin aitoon yhdessä tekemiseen ja yhdyspintoihin.